

Blažek, Václav

Krok et krak : věnováno památce Dušana Třeštíka (1. 8. 1933 – 23. 8. 2007)

Linguistica Brunensia. 2023, vol. 71, iss. 2, pp. 5-37

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/LB2023-2-1>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79262>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20240122

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Václav Blažek

KROK ET KRAK

Věnováno památce Dušana Třeštíka (1. 8. 1933 – 23. 8. 2007)

ABSTRACT

The contribution attempts to solve the relation of two legendary tribal patriarchs, called Crocco by Cosmas Pragensis and Crak in Chronica Poloniae Maioris. Their names are discussed from the point of view of comparative mythology in perspective of Roman mythological traditions and put to the etymological analysis. Together there are summarized and evaluated seven etymological attempts here. The result is that the oldest one based on the bird-name derived from the verb 'to croak, caw', formulated already by the Polish annalists in the 13th cent., seems to be the most promising one. To explain the difference between the root vowels, Czech o vs. Polish a, it is necessary to assume the Polabian origin of the name Crocco.

KEYWORDS

mythological names; West Slavic; Norman; Gaulish; Roman traditions; etymology

Ve dvou západoslovanských tradicích, české a polské, byla prvními kronikáři znamenána dynastická pověst, v níž vystupuje patriarcha takřka identického jména, český Krok (Crocco) a polský Krak (Crak). V obou tradicích je charakterizován jako rozvážný muž, který se těší všeobecné úctě. Obě tradice se také shodují v tom, že měl tři potomky, přičemž shodně vyzdvihují největší zásluhy potomka nejmladšího, dcery jménem Libuše (lat. Lubossa; stč. Liubušě) v české verzi, resp. Wanda (Wanda) v polské verzi. Cílem předkládaného příspěvku je analýza jména onoho západoslovanského patriarchy, a to v rovině etymologické i mytologické.

1. Textová evidence

1.1. *Cosmas Pragensis, Chronica Boemorum* (psána v letech 1119–1125)

(1.3.) *Inter quos vir quidam oriundus extitit nomine Crocco¹. ex cuius vocabulo castrum iam arboribus obsitum in silva, que adiacet pago Ztibecne². situm esse dinoscitur. Vir fuit hic in suis generationibus³ ad unguem perfectus, rerum secularium opulentia preditus, iudiciorum in deliberatione discretus, ad quem tam de propriis tribubus quam ex totius provincie plebibus, velut apes ad alvearia, ita omnes ad dirimenda convolabant iudicia. Hic tantus vir ac talis expers virilis fuit prolis; genuit tamen tres natas, quibus natura non minores, quam solet viris, sapientie dedit divicias.*

(1.3.) „Mezi nimi povstal jeden muž jménem **Krok**; podle jeho jména je znám hrad, již stromovím zarostlý, v lese u vsi Zbečna. Byl to muž za svého věku naprosto dokonalý, bohatý pozemskými statky a ve svých úsudcích rozvážný a důmyslný. K němu se sbíhali, jako včely k úlům, lidé nejen z vlastního jeho rodu, nýbrž i všichni z celé země, aby je rozsuzoval. Tento znamenitý muž neměl mužské potomky, zplodil však tři dcery, jimž příroda udělila nemenší poklady moudrosti, nežli jaké dává mužům.“

(1.4.) *Quarum maior natu nuncupata est Kazi que Medee Colchice⁴ herbis et carmine⁵ nec Peonio⁶ magistro arte medicinali cessit, quia sepe Parcas cessare interterminali ab opere. Ipsaque fata sequi fecit sua carmine iussa. Unde et incole huius terre, quando aliquid est perditum et quod se posse rehabere⁷ desperant, tale proverbium de ea ferunt: Illud nec ipsa potest recuperare⁸ Kazi. Ad Cereris natam hec est ubi rapta⁹ tyrannam, eius usque hodie cernitur tumulus, ab incolis¹⁰ terre ob memoriam sue domme nimis alte congestus, super*

1 S rukopisnými variantami *Crecko* A 3; *Croh* B. Editoři dodávají: K. Kramář, *Die Ankunft der Germanen, Litauer und Slaven aus der Urheimat am Altai* (Budweis 1916), S. 136 ff. [KRAMÁŘ 1916, 136], ist der Ansicht, daß die Namen *Krok*, *Kazi*, *Teta*, *Libusa*, trotz des scheinbar slawischen Klanges zweier von ihnen (*krok* = Schritt, *teta* = Tante), dem slawischen Stamme der Čechen fremd waren. ... Wegen rein erdichtete Persönlichkeit sieht *Krok* an A. Brückner, *Beiträge zur ältesten Geschichte der Slawen und Litauer. Archiv f. slawische Philologie XXIII* (Wien 1901), 221 [BRÜCKNER 1901, 221].

2 S rukopisnými variantami *Ztibecne* B; *Ztibene* A 1 (4); *Ztibene* C 1, 2^a (am Rande *Stebno*), C 3; *Zcibene* A 4^a; *Stibene* A 1^a; *Stibrene* A 2^{a*}; *Stybeczne* A 2^b; *Zthecne* A 3; *Stebne* C 2^b.

3 Cf. *Gen.* 6.9: *Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis.*

4 S rukopisnými variantami *Colchice* C; *Cholchice* B; *Coichice* A 3.

5 S rukopisnými variantami *agmine* A 3^a; *acmine* A 3^b.

6 S rukopisnými variantami *ponio* A 3; *preconio* C 1^b. Cf. Ovidius, *Met.* XV, 535: (*vitam*) *fontibus herbis atque ope Paeonia (= Aesculapii) ... recepi*; Vergilius, *Aen.* VII, 769: *Paeoniis revocatum herbis.*

7 S rukopisnou variantou *habere* A 2.

8 S rukopisnou variantou *rehabere* A 2.

9 S rukopisnou variantou *raptam* A 1.

10 S rukopisnými variantami *ab accolis* A 3^a; *ab colis* A 3^b.

ripam fluminis Mse¹¹ iuxta viam, qua itur in partes provincie Behin¹², per montem qui dicitur Osseca¹³.

(1.4.) „Z nich nejstarší se jmenovala Kazi. Ta si ve znalosti bylin a věštech nic nezadala s Médeou z Kolchidy ani v lékařském umění s Asklepiem, poněvadž často způsobila, že Sudičky ustaly od nedokončeného díla, a přiměla kouzlem i osud, by její vůlí se řídil. Proto i obyvatelé této země, když se něco zničí a vzdávají se naděje, že by to mohli znovu mít, mají o ní pořekadlo: ‘To nedovede ani Kazi napravit.’ Když byla k vládce vzata, jež z Cerery zrozena byla, obyvatelé země na památku své paní velmi vysoko vztyčili mohyly, která až podnes je vidět nad břehem řeky Mže při cestě, kudy se chodí do končin kraje bechyňského přes horu, jež se jmenuje Oseka.“

Laude fuit digna, sed natu Tethka¹⁴ expers et maris¹⁵, emuncte femine naris¹⁶, que ex suo nomine Tethin¹⁷ castrum natura loci firmissimum prurupte rupis in culmine iuxta fluvium Msam¹⁸ edificavit. Hec stulto et insipienti populo Oreadas, Driadas, Amadriadas adorare et colere et omnem supersticiosam sectam ac sacrilegos ritus¹⁹ instituit et docuit; sicut ac tenus multi villani velut pagani, hic latices seu ignes colit, iste lucos et arbores aut lapides adorat, ille montibus sive collibus litat, alius, que ipse fecit, idola surda et muta rogat et orat, ut domum suam et se ipsum regant.

„Ctihodná byla i Tetka, co do věku byla však druhá, žena to jemného citu, a bez muže svobodně žila. Ta vystavěla a svým jménem nazvala hrad Tetín, polohou velmi pevný, na vrcholu strmé skály u řeky Mže. A navedla hloupý a nerozumný lid, aby se klaněl Oreádám, Dryádám a Amadryádám a ctil je. Zavedla též celou pověřenou nauku a učila modloslužebným řádům. A tak mnozí vesničané jsou dosud jako pohané: jeden ctí prameny aneb ohně, jiný se klaní hájům, stromům nebo kameňům, jiný vzdává oběti vrchům nebo pahorkům, jiný se modlí k hluchým a němým bůžkům, jež si sám udělal, a prosí je, aby ochraňovali jeho dům i jeho samého.“

Tertia natu minor, sed prudentia maior, vocitata est Lubossa²⁰ que etiam tunc potentissimam iuxta silvam, que tendit ad pagum Ztibečnam²¹, construxit et ex suo nomine eam Lubossin²² vocitavit. Hec fuit inter feminas una prorsus femina in consilio provida, in sermone

11 S rukopisnými variantami Mzye A 2b; Mzie C 1^a častěji; Mze C 1^b téměř vždy; Msse C 2^b téměř vždy; Alsae (A 4).

12 Behin v rkp. A 1, 3; B; Bechin v ostatních.

13 S rukopisnou variantou Ossieka C 1^a.

14 S rukopisnými variantami Thetka A 1^a, 2b; Thechka A 4^a; Tetcka A 2^{a*}; Tetka C 1, 2^b; Tetnka A 3; Tetha B.

15 S rukopisnou variantou maris ac A 2^b; B; C.

16 Cf. Horatius, Sat. 1.4.8.: emunctae naris.

17 S rukopisnými variantami Tethin A 2^a, 4; B; C 1^a; Thethin A 1; Thetin A 1^a, 3; C 1^b, 2^a, 3; Thetyn A 2^b; C 2^b; Thechin A 4^a.

18 S rukopisnými variantami Mzye A 2^b; Osam (A 4).

19 S rukopisnou variantou risus, korr. usus A 1.

20 S rukopisnými variantami Lybussie (-sa) A 2^b častěji; Libussie C 1^a častěji; Libusse C 1^b častěji.

21 S rukopisnými variantami Ztibečnam B; Ztybecznam A 2^b; Ztibečnam C 1^a; Ztibečnam A 1, 1^a; C 2, 3; Zcibečnam A 4^a; Zitbečnam A 4; Ztebeczinam C 1^b; Ztbečnam C 1^a; Stebecnam A 2^{a*}.

22 S rukopisnými variantami Lubosin A 1; Lybussyn A 2^b; Libossin C 1^a; Libussin C 1^b; Lubossam A (4), 4^a.

strenna, corpore casta, moribus proba, ad dirimenda populi iudicia nulli secunda, omnibus affabilis, sed plus amabilis, feminei sexus decus et gloria, dictans negocia providenter virilia. Sed quia nemo ex omni parte beatus²³, talis ac tante laudis femina – heu dira conditio humana – fuit phitonissa. Et in iudicem quia populo multa et certa predixit futura, omnis illa gens commune consilium iniens patris eius post necem hanc sibi profecit in iudicem.

„Třetí, věkem nejmladší, ale moudrostí nejstarší, se nazývala Libuše. Ta vystavěla též hrad tehdy nejmocnější u lesa, jenž táhne se ke vsi Zbečnu, a podle svého jména jej nazvala Libušín. Byla mezi ženami přímo jedinečnou ženou, v úvaze prozřetelná, rázná v řeči, cudná tělem, ušlechtilá v mravech, nikomu nezadala v rozhodování při lidu, ke každému byla vlídná, ba spíše líbezná, ženského pohlaví ozdoba a sláva, dávajíc rozkazy prozřetelně, jako by byla mužem. Ale poněvadž nikdo není úplně blažen, žena tak znamenitá i chvályhodná, ach nešťastného osudu lidského! byla prorokyně. A poněvadž lidu pravdivě předpovídala mnoho budoucích věcí, celý ten kmen se po smrti jejího otce sešel k obecné radě a ustanovil ji sobě za soudce.“

Cosmas von Prag: Die Chronik der Böhmen (BRETHOLZ 1923)

český překlad: Kosmas: Kronika Čechů (HRDINA et al. 2011)

1.2. Kronika tak řečeného Dalimila (záznamy končí r. 1314; Vídeňský rukopis z konce 14. st.)

O Libušinu otci múdrému

A když mnohý minu rok,
vsta v zemi muž, jemuž diechu **Krok**.
Ten zemi všecknu súdieše
a múdrosti jě učieše.
Potom **Krok** jide do návi
a tři dcery múdré ostavi,
Kaz'ú, Tetku a Libuši.
O třetie mluviti muši.
Kazě seděla na Kazíně
a Tetka na Tetíně.
Libušě prorokyni bieše,
ta všěcku zemi súdieše.

„O Libušině moudrém otci

Uplynulo mnoho let.
Muž jménem **Krok** národ ved,
lotry trestal, trestal šelmy,
moudrostí svou proslul velmi.
Milován byl doposledka
Krok, ten dobrý otec, který
vychoval tři čacké dcery.
První Kaše, druhá Tetka –
a o třetí, Libuši,
zvlášť zmínit se přísluší.
Kaše na Kašíně byla,
Tetka na Tetíně žila
a věštkyně Libuše
znala o svém lidu vše.“

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila (DAÑHELKA et al. 1988)

<<https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/0fo62bf6-17f2-48c4-93fe-75f258ceo72b/plny-text/s-apatem/folio/1v>>

moderní český překlad: Kronika tak řečeného Dalimila (KRČMOVÁ – VRBOVÁ 1977)

23 Cf. Horatius. *Carm.* II, 16, 27: *nihil est ab omni parte beatum.*

1.3. Přibík Pulkava z Radenína, Kronika česká (c. 1366)

*Postquam Slowani sive Czechy per multa tempora sic vixissent, ut simplices homines in paupertate sua, in agris et bonis ditari ceperunt: unde cupiditas corda eorum involvit atque eos ad rixas, homicidia multaque alia inter se mutuo provocavit. Sicque necesse fuit, quod taliter discordantes equite ad aliquem recurrerent, qui eos sedaret. Elegerunt itaque sibi quemdam virum sapientem et probum, et in iudiciis veracem et complanatorem rixarum, divitem et opulentum **Crok**, nominatum, qui primum fortalicium fecit in Boemia in loco, qui dicitur Stebna. Aliqui etiam ferunt, quod habuerit fratrem seu parentem **Crak** nuncupatum, qui **Crak** castrum et civitatem Cracouiensem, edificavit, quibus Cracow nomen suum imposuit. Iste itaque prenominatus **Crok** rexit non tanquam princeps sed ut iudex electus a populo omnibus diebus vite sue feliciter terram Boemie. Qui post obitum reliquit tres filias: primogenitam Byelam, que secundum quosdam Kazi vocatur. Hec edificavit castrum Byelin, eandemque provinciam exaltavit. Hec Byela fuit in omni medicina perita et cognoscens omnium herbarum naturas ab infirmitatibus variis homines curabat. Quam ob rem omnis eger dicte provincie ad eandem Byelam tanquam famosissimum medicum recursum habebat. Secunda vero filia Tetka nomine castrum Tethin secundum suum nomen edificavit; sortilega et augur maxima fuit. Nam furta et ea, que casu ex perdicionibus rerum hominibus accidebant, suis divinacionibus demonstrabat. Et ideo de tota illa patria, dum quis aliquid furto perdebat vel alias, recurrebant ad eam, et illa eis deperdita totaliter indicabat. Tercia autem Libussa vocata est; illa alias ingenio precellebat. Nam erat Sibilla, spiritum habens phitonicum et presciens ac narrans ex divinacione futura. Hec erat aliis in iudicio sapiencior, mitis moribus et opere. Hanc sibi patria Boemia iudicem constituit loco **Crok**, patris sui. Que edificavit castrum Wysegradense primo et rexit totam terram Boemie multa per tempora.*

„Když Slované neboli Čechové takto žili po mnohý čas jako prostí lidé ve své chudobě, začali bohatnout, pokud jde o pole a statky: tu naplnila jejich srdce lakota a podněcovala je k vzájemným sporům, vraždám a mnoha jiným nepravostem. A tak bylo třeba, aby se ti, kdo žili v takových svárech, obrátili o spravedlnost k někomu, kdo by je uklidnil. Proto si zvolili jakéhosi muže moudrého a řádného, který dovedl spravedlivým soudem urovnávat spory, bohatého a zámožného, zvaného **Krok**. Ten postavil v Čechách první tvrz na místě zvaném Zbečno. Někteří také říkají, že měl bratra nebo otce zvaného **Krak**, kterýžto **Krak** založil hrad a město krakovské, jimž dal své jméno Krakov. A tak tento již jmenovaný **Krok** vládl šťastně v zemi české po všechny dny svého života ne jako kníže, ale jako soudce zvolený lidem. Ten zanechal po smrti tři dcery: prvorozenou Bělu, která se podle některých nazývala Kazi. Ta postavila hrad Bílinu a povznesla týž kraj. Tato Běla byla zkušená ve veškerém lékařství a znajíc vlastnosti všech bylin, léčila lidi z různých nemocí. Proto se všichni nemocní z řečeného kraje utíkali k této Běle jako k nejproslulejšímu lékaři. Druhá dcera, jménem Tetka, postavila hrad zvaný Tetín, podle svého jména. Byla vynikající čarodějka a vykladačka znamení. Dovedla totiž objasňovat svým vnuknutím krádeže i případy, kdy lidé byli postiženi ztrátami. Proto se na ni

obracel z celé země každý, kdo o něco přišel krádeží nebo jinak, a ona jim o ztracených věcech podala podrobnou zprávu. Třetí dcera se nazývala Libuše; ta vynikala schopnostmi nad ostatní. Byla totiž sibylou, měla ducha věšteckého a předvídala a vykládala z věštev budoucnost. V soudu byla moudřejší než ostatní, jemných mravů a činů. Tu si česká země ustanovila za soudce místo jejího otce **Kroka**. Nejprve postavila hrad vyšehradský a vládla celé zemi české po dlouhé časy.“

Przibikonis de Radenin dicti Pulkavae chronikon Bohemiae (AD 1374) (EMLER – GEBAUER 1893)

<<https://ia80o2o7.us.archive.org/11/items/fontesrerumboheoogooog/fontesrerumboheoogooog.pdf>>

český překlad: Příbík Pulkava z Radenína: Kronika česká (BLÁHOVÁ – ZACHOVÁ 1987)

<http://www.moraviamagna.cz/povesti/p_pu_2pc.htm>

1.4. **Vincentius Kadlubek, Chronica Polonorum** (c. 1200)

(1.3.) *Gallis ergo universa cessit Graecia; istorum vero hinc usque Parthiam, istinc usque Bulgariam, illinc usque Carinthiam crevit accessio. Ubi post multos cum Romanis conflitus, post multa bellorum discrimina, urbes occupant, praefectos constituunt, quondam nomine **Graccum** principem creant.*

„Gallům navíc připadlo celé Řecko, našim připadly země táhnoucí se z jedné strany až do krajin Parthů, z druhé až do Bulharska, ze třetí až po hranice s Korutany. Tehdy po mnohých bojích s Římany, po překonání nesčetných vojenských nebezpečností, obsadili města, ustanovili místodržící, volíce si knížetem spolehlivého člověka jménem **Gracchus**.“

(1.5.) *Igitur Polonia florentissimis per **Graccum** aucta successibus statuit eius prolem regni sucessionem dignissimam, nisi alterum filiorum eius fratricidii foedasset piaculum.*

„Zkrátka a dobře, díky neobyčejnému rozkvětu Polska, o který se **Gracchus** zasloužil, by jeho potomek byl nepochybně uznán jako nejvhodnější nástupce na trůnu, kdyby druhý z jeho synů nezhrěšil zločinem bratrovraždy.“

(1.7.) *Immo in scopulo holophagi mox fundata est urbs insignis, a nomine **Gracci** dicta Graccovia, ut aeterna **Graccus** viveret memoria; nec prius ab exsequialibus cessatum est obsequiis, quam muri Urbis consummatione clauderentur. Quam quidam a **crocitacione corvorum**, qui eo ad cadaver monstri confluxerant, **Cracoviam**²⁴ dixerunt.*

Tantus autem amor demortui principis senatum, procures, vulgus omne devinxerat, ut unicam eius virgunculam, cuius nomen Vanda, patris imperio surrogarent. Quae tam elegantia formae, quam omnimoda gratiarum venustate omnibus adeo praestabat, ut non largam sed prodigam in eius dotibus existimares naturam. Nam et prudentum consultissimi eius astuptebant consiliis et hostium atrocissimi ad eius mansuescebant aspectum. Unde quidam Lemanorum tyrannus quum proposito huius gentis populandae grassaretur, dum quasi vacans rapere molitur imperium, inaudita quadam virtute prius vincitur,

24 Nejstarší záznamy názvu města pocházejí z cizích zdrojů: hebrejsky psané kroniky Josippon (první polovina 10. stol.) (רכארק) *Krʔkr /Krākar/*; a od Ibrāhīma ibn Yāʿqūba (c. 965) (كركو) *Krʔkwʔ /Krāk(ū/ō)wā/* (viz MMFH III, 338, 369; MARQUARDT 1903, 472).

quam armis. Omnis enim exercitus eius mox ut reginam ex adverso vidit, veluti quodam solis radio repente percellitur, omnes veluti quodam iussu numinis, animos exuti hostiles, a praelio divertunt. Asserunt sacrilegium a se declinari, non praelium, non hominem se vereri, sed transhumanam in homine revereri maiestatem. Quorum rex, incertum est, an amoris, an indignationis, an utriusque saucius languor, ait: Vanda mari, Vanda terrae, aeri Vanda imperet! diis mortalibus Vanda pro suis victimet; et ego pro vobis, o mei procures, solennem infernis hostiam devoveo, ut tam vestra, quam vestrarum successionum perpetuitas sub femineo conenescat imperio! Dixit et exserto incumbens mucroni expirat. Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

Ab hac Vandali fluvii dicitur nomen secutum, quod eius regni centrum exstiterit: hinc omnes sunt Vandali dicti, qui eius suffuere imperiis. Quae quia omnium spreverat connubia, immo quia connubio praetulerat caelibatum, sine successore decessit, diuque post ipsam claudicavit sine rege imperium.

„A ovšem, na Skále všežravého {netvora} bylo ihned založeno slavné město, podle jména **Graccha** Gracchovia nazvané, aby věčně žila **Gracchova** památka. Následující pohřební obřady neskončily, dokud město nebylo uzavřeno hradbami. Někteří je nazývali **Krakovem** podle **krákání havranů**, kteří se tam slétali ke zdechlině netvora.“

„Tak velká byla láska k zesnulému vládci, že rada starších, urození i veškerý lid svěřili vládu jeho jediné dceři jménem Wanda. Ona o tolik převyšovala kohokoliv svou krásnou postavou a půvabem, že by si jeden pomyslel, že příroda v jejím obdarování byla nikoliv jen štedrá, ale marnotratná. I nejmoudřejší z rozvázných se zamýšleli nad jejími radami, i ti nejkrutější z nepřátel se v její přítomnosti stávali něžnými. Když se jistý alamanský tyran rozzuřil s úmyslem zničit ten lid a získat zdánlivě prázdný trůn, byl poražen spíše silou její osobnosti než silou zbraní. Jednou jeho armáda spatřila královnu v čele {svého lidu}, i byla jako kdyby zasažena paprskem slunce. Všichni, jako na příkaz božstva, ztratili nepřátelské úmysly a odmítli bojovat. Tvrdili, že se vyhýbají svatokrádeži, nikoliv boji. Nebojí se člověka, ale ctí nadlidský majestát {královny}. Jejich král, stížen mukami lásky nebo rozhořčením nebo obojím, pravil: ‘Wanda moři, Wanda zemi, oblakům, nechť Wanda rozkazuje, bohům nesmrtným za svůj lid se Wanda obětuje, zatímco já pro vás všechny činím obět bohům podzemí, abyste vy i vaši dědicové navždy žili pod ženskou vládou, Tak řekl a nalehnuv na meč, odevzdal svou duši. A hořký život s nářkem unikl mezi stíny.“

„Říká se, že od ní nese své jméno řeka Vandalus, která středem její říše protéká. Proto všichni, kdo podléhali její vládě, byli nazýváni Vandaly. Protože se nechtěla vdát za kohokoliv, a dokonce dávala přednost celibátu před manželstvím, opustila {svět} bez následovníka. A ještě dlouho se říše otřásala bez krále.“

Chronica Polonorum Vincentii Cracoviensis episcopi (BIEŁOWSKI 1872)

1.5. *Chronica Poloniae Maioris* (dokončena 1273)

...quendam virum strenuissimum, nomine **Crak**, cuius mansio protunc circa fluvium Wislaw fuerat, forte ibi diuinitus inter fratres suos Lechitas attributa, in eorum capitaneum seu ducem exercitus, ut verius dicam; (nam iuxta Polonicam interpretationem Dux exercitus woyewoda appellatur), unanimiter elegerunt. Iste **Crak**, qui legitime coruus dicitur, victor effectus per Lechitas est in regem assuntus. Hic edificavit castrum, quod suo nomine **Cracouia** est appellatum, quod antea Wawel nomen habebat; Wawel enim quidem tumor dicitur, quem homines in montibus demorantes ex potarione aquarum in guttur habere consueuerunt; sic & mons, ubi nunc castrum Cracoviense situm est, Wanwel dicebatur; ibi prope ab alio latere Wisle parvus monticulus consistit, in quo nunc ecclesia sancti Michaelis de Rupella est edificata; qui Wanwelnicz diminutive nomen habet; sub quo monticulo civitas magna & fortis fuerat edificata; quam Alexander Magnus asseritur solo straviste: fertur namque duos habuisse filios & unam filiam, quorum unus **Crak** iunior vocatus, fratrem seniore dolo ut patri in regno succederit, clandestine interfecit; solus quoque sine prole decessit, sola sorore, Wanda nomine, quae legitime hamus nominatur, remanente.

„Vybrali jednohlasně ... jednoho muže z nejpilnějších jménem **Krak**, jehož dvorec se v té době nacházel při řece Visle. Souhrou náhod, v souladu s boží vůlí byl mezi jejich bratry Lechity náčelník či vůdce vojska (protože v polštině je vůdce vojska nazýván wojewoda). Tento **Krak**, tj. ‘havran’ v latině, byl jako vítěz provolán králem. Vystavěl pevnost nazvanou jeho jménem Krakovia, jež dříve měla jméno Wawel. Wawel se totiž říká nádoru, který mívají lidé pijící vodu v horách. Tak i hora, kde se nyní nachází pevnost Krakovia, byla nazývána Wanwel. Ne příliš daleko, na druhé straně Visly, je kopec, nesoucí zdobně jméno Wanwelnica. Na něm byl vystavěn kostel Svatého Michala na Skalce. Pod tímto kopcem bylo vybudováno velké a mocné město. Věří se, že ho srovnal se zemí Alexandr Veliký. Říká se, že **Krak** měl dva syny a jednu dceru. Jednomu (z bratrů) říkali **Krak** mladší. Aby se stal následovníkem svého otce ve vládě nad královstvím, tajně zavraždil staršího bratra. Zemřel sám, bez potomků. Jediná sestra jménem Wanda, tj. ‘udice’, zůstala naživu sama.“

Silesiacarum rerum scriptores (SOMMERSBERG 1730)

<<https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/1077/edition/2206/content>>

2. Chronologický přehled etymologických výkladů

2.o. První pokus o jakýsi náznak výkladu (proto nultý) nabídl Kosmas: „... muž jménem Krok; podle jeho jména je znám hrad, již stromovým zarostlý, v lese u vsi Zbečna ...“. FLAJŠHANS (1926, 263) jej komentuje slovy: „Je tím ovšem míněn hrad Krakov, z něhož zůstávala za doby Kosmovy jen zřícenina, jehož jméno však přežila nedaleko ležící ves; u ní pak později vystavěn nový hrad a zcela správně nazván Krakovec.“

2.1. Za implicitní etymologický pokus lze pokládat modifikaci jména polského patriarchy do podoby *Gracchus*, jak ji použil polský kronikář Vincentius. Zjevně se inspiroval jedním z bratrů Gracchů, Tiberiem Semproniem Gracchem (163–133 př. Kr.) nebo Gaiem Semproniem Gracchem (154–121 př. Kr.). Starší bratr prosadil na svou dobu velice demokratickou pozemkovou reformu, mladší chystal i reformu římského soudnictví, postupů při udělování občanství aj. Oba si těmito kroky vytvořili mocné nepřátele a v důsledku toho oba zemřeli násilnou smrtí, jak podrobně vylíčil Plutarchos ve svých paralelních „Životopisech slavných Řeků a Římanů“ (Plutarchos I, 803–835: ‘Bratři Gracchové’).

2.2. Vincentius přidal též alternativní výklad původu toponyma Krakov: „Některí je nazývali Krakovem podle krákání havranů, kteří se tam slétali ke zdechlině netvora.“ ‘Kronika velkopolská’ obdobně vysvětluje osobní jméno Krak: „Tento Krak, tj. ‘havran’ v latině, byl jako vítěz povolán králem.“

2.3. Jméno Krok a Krak se zabýval též Karel Jaromír Erben. Vedle zajímavých postřehů (viz §2.7.) vyslovil úvahy poněkud jurodivé, které si zaslouží doslovné ocitování (ERBEN 1857, 393): „Táž analogie, kteráž na jevo vynáší smysl jména *Krt*, vysvětluje také slovo jiné, jak v bájesloví, tak i v dějinách slovanských neméně důležité, totiž jméno *Krak* (*Krok*, *Kruk*, *Krək*). Jakož od slova *drěti* ‘dřítí’ pochází *drak* a *dráč*, *dráka*, dem. *dračka*, *assula*; od *prěti* ‘přítí’ *prak*, srb. *pratja*, stsl. *prašča*; od *mrěti* ‘mřítí’ čes. a stsl. *mrak*, rus. *morok* ‘caligo’; od *trěti* ‘třítí’ *trak* ‘popruh’, rus. *toroka* ‘řemen’; od *vrěti*, *vrak*, rus. *vraki* ‘nesmyslné řeči’, *vrakun* ‘žvác’, odkud také stsl. *vračb* ‘lékař, vlastně člověk, jenž nesrozumitelným zaříkáváním léčí; od *zrěti* ‘zřítí’ čes. a stsl. *zrak* ‘visus’, srb. ‘radius solis’, tak též od slova *krěti* ‘křítí, okřívati’ atd. pochází *krak*. Z toho souditi jest, že slovo *krak*, přímo z téhož pramene plynouc co *krt*, s ním i také jeden a týž obecný smysl v sobě chová, smysl tvoření a dále světla.“

2.4. KRAMÁŘ (1915, 15) uvažoval o keltském původu jména Krok, aniž by však uvedl jedinou keltskou lexikální či onomastickou paralelu. POLÁK (1940) již byl sdílnější a nabídl celou řadu proprií z onomastikonu kontinentální keltštiny, jež by mohla posloužit jako pravzor pro jména obou patriarchů.

2.5. KRAMÁŘ (1916, 136n) soudil, že jména Krok, Kazi, Teta, Libuše jsou neslovanšská, navzdory tomu, že jméno Krok připomíná č. *krok*.

2.6. FLAJŠHANS (1926, 265–66) kriticky rozebral existující pokusy vysvětlit jména českého i polského patriarchy a předložil hypotézu, že se Kosmas inspiroval za svých studií v Lutychu, kdy se mohl dovědět o životě alamanského krále jménem *Croco* (poprvé již Gelasius Dobner).

2.7. CHARVÁT (2022, 43) uvažuje o normanských souvislostech jména Krok, když upozorňuje na existenci mužského jména *Krók* v runových nápisech Dánska a Švédska. Poněkud mimoběžně působí jeho úvaha o tom, že jde primárně o alamanské jméno (viz §2.6.), které se z Podunají mělo dostat přes České země a Polabské

Slovany do Skandinávie. V zájmu úplné informace je třeba uvést, že o skandinávských onomastických paralelách psal již Karel Jaromír ERBEN (1857, 407–408), konkrétně např. o postavách jménem *Vendil-Kraki*²⁵ z *Historia Norwegiae*; manželce krále dánského Ragnara Lodbroka jménem *Kraka*, (*Saxo Grammaticus V*, 127, 129, 130, 145, 147, 148) nebo válečníkovi jménem *Krok*²⁶ (*Saxo Grammaticus VIII*, 260).

3. Komentáře k etymologickým výkladům

3.0. JAGIČ (1877, 611) i FLAJŠHANS (1926, 263–264) si všimli rozdílných kořenových vokálů ve jménech *Krok* a *Krak*. Jagič správně poznamenává, že z hlediska slovanské historické fonetiky by dávalo smysl, kdyby Kosmas zaznamenal jméno **Krak* a polské kroniky **Krok*. Pak by obě jména představovala regulární kontinuanty hypotetického psl. **korkъ* se západoslovanskou metatezí likvid. Každopádně, Kosmův *Krok* nemůže přímo souviset s toponymy typu *Krakov* apod.

3.1. Jméno *Gracchus* je patrně etruského původu (WALDE – HOFMANN I, 615). Od jmen obou západoslovanských mytických patriarchů je vzdáleno jak geograficky, tak chronologicky, a v neposlední řadě i foneticky.

3.2. JUNGSMANN (1836, 199) pod heslem *KROK* píše: *Crocus* s. *Cracus* = ‘augur’, cf. *krakám*, *krkám*, *krokám*, a dále cituje z kroniky *Historiae Regni Boiemiae* (1552) biskupa Jana Skály z Doubravky (Dubravia): *Croccus ex opinione divinitatis, quam ex divinatione augurioque collegerat* (Leber Primus, Cap. IIII). Všeslovanské onomatopoetické sloveso **krákati* „krákat, krákorat, skřehotat“ je dobře doloženo téměř ve všech slovanských jazycích: csl. *krakati* ‘crocire’, mak. *kraka* „kdákat“, sch. *krákati* „kvákat; kdákat“, odtud *krák* „kvákání“, sln. *krákati* „krákorat“, slk. *krákať* „krákorat“, č. *krákati* id., odtud *krákor* & *krákor* „krákání“, hluž. *krakać* „chrchlat“, dluž. *krakaś* „krákat; skřípat, vrzat“, pomsln. *krakac* „krákat“, pol. *krakać* id., strus. *krakati* id. (o vráně), „káchat“ (o kachně), „kejhat“ (o huse), „kvákat“ (o žábě), ukr. *krakaty* „krákat“, brus. *krakać* „káchat (o kachně); kvákat“. Dlouhý kořenový vokál potvrzují i vnější paralely: lit. *krōkti* „chraptět; chrochtat“, *krōkti*, lot. *krakt* „hekat; chrápat“, *krākāt* „krákat“, lat. *crōciō* : *crōcīre* id. (o havranech) (ESSJ 12, 92; VASMER I, 654). Vedle toho jižní a západní slovanské jazyky znají i sloveso s krátkým kořenovým vokálem: **krokāti* > sch. arch. *krōkati* „krákat“, sln. *krōkati* id., slk. *krokať*, č. *krokati*, hluž. *krokać* id. (ESSJ 12, 182; SNOJ 2016, 353). Psl. slovesa **krákati* a **krokāti* tak tvoří pár, který odpovídá ř. κράζω „krákat; vrískat“ vs. κρώζω „krákat“. Od obou slovanských sloves jsou utvořena jména různých krákajících či skřehotajících ptáků:

25 *Eigil cognomento Vendilcraco* (viz níže).

26 *At Suenonum fortissimi hi fuere: Arwacki, Keclu, Karll, Croc agrestis, Guthfast, Gummi e Gyslamarchia. „Nyni nejstatečnější ze Švédů byli tito: Arwacki, Keklu-Karl, Krok-rolník (z Akri), Gudfast a Gummi z Gis-lamarku“.*

kraky*, -ъve / -ъva > sln. dial. *krakwac* „havran“²⁷, plb. *krokvaičā* „kavka“ (krakъvica*), pol. *krakwa* „druh kachny *Anas strepera*“, brus. *krákva*, rus. *krjávka* „divoká kachna“ (*ESSJ* 12, 92–93).

S jinými derivačními sufixy se obdobná ornithonyma objevují i v jednotlivých slovanských jazycích: psl. **a* zachovává slk. *kraka* „kavka“ (JAGIĆ 1877, 610, pozn. 1); rus. *krákša* „Colaris – pták podobný havranu“ (VASMER I, 654) < **krakъša*; kořenové **o* zaznamenáváme v bulh. *krókon* „vrána, *Corvus cornix*“ (BER 3, 18); sln. *krôkar* „havran, *Corvus corax*“ (SNOJ 2016, 353). Je tedy zřejmé, že formy s kořenovými vokály *a* i *o* mohou být přítomny dokonce v tomtéž jazyce (sln. *krakwac* „havran“ vs. *krôkar* „havran“). Pohledme blíže na situaci v západoslovanských jazycích. Polština zná femininum *krakwa* „druh kachny“ (někdy bývá podezíráno z vsl. původu) a v polabštině byl zaznamenán derivát *krokvaičā* „kavka“ (**krakъvica*; viz *SEP* 297), rovněž ženského rodu. Zaměříme se nyní blíže na polabské slovo. Nederivovaná psl. forma **kraky* by se v polabštině změnila na **krotaĭ*, jak můžeme usuzovat z páru *cartaj* „kostel“ a *carkvaičā* „kaple“ < **crĭky* vs. **crĭkъvica* (*SEP* 70–71). Nicméně, tyto formy odrážejí podobu polabštiny z počátku 18. stol., kdy vznikl jak rukopisný slovník Henningův, tak vokabulář pro ms. de Baucœur, oba zdroje plb. *krokvaičā* „kavka“, dokončené kolem r. 1710. Diftongizace psl. vokálů **i* a **y*, vedoucí k polabskému **ai* či po labiálách *oi* (SUPRUN 1987, 17–19) a následné palatalizaci, musí být relativně mladým jevem. Ve vlastních jménech polabské provenience v širším slova smyslu zaznamenaných o několik století dříve se diftongizace ani palatalizace nevyskytují. Příkladem budiž psl. slovo **xyža* „chalupa, chýše“, které je v polabštině známo jen v podobě adj. v nom.-ak. pl. *χáizně*. Nicméně, záznam z r. 1315 *vicum slauicalem, qui vulgariter khycz vocatur* (*Codex diplomaticus Brandenburgensis*, I, 13) ukazuje, že k diftongizaci ani palatalizaci dosud nedošlo. Obdobné svědectví podává i jeden z dokumentů zařazený do *Chronicon Gottwicense* (1732): *Ketzin vicum piscatorium denotat a voce venedica Kitze vel Kytze, casa piscatoria* (sr. např. NIEDERLE 1953, 120, pozn. 5). Ještě starší je kmenové jméno *Chizzini* ‘Chyžané’ < psl. **xyzjani*, které zaznamenal Adam z Brém [2.21; 3.22] v 11. stol. Změna psl. **a* > plb. *o* je více méně univerzální, sr. např. plb. *god* < psl. **gadъ* „had“ (*SEP* 168); *komoj* < psl. **kamy* „kámen“ (*SEP* 270). Zaměříme se konkrétně na psl. sekvenci **TRaT*: plb. *kroděš* < psl. **kradešъ* „kradeš“ (*SEP* 295); plb. *krojot* < psl. **krajati* „krájet“ (*SEP* 296); plb. *krosna* < psl. **krasъnaja* „krásná“ (*SEP* 298); plb. *prosojē* < psl. **prašaje(ъ)* „ptá se“ (*SEP* 588–589) aj. Vokál *o* v této sekvenci je doložitelný minimálně ve 12. st., a to v theonymu *Prove*, jak jej zaznamenal Helmold z Bosau v *Chronica Slavorum* (1.52) při popisu událostí k r. 1157. Jméno mělo patřit bohovi oldenburské země. V polabštině z počátku 18. st. mu odpovídá adj. *provē* „pravý“ < psl. **pravъjъ* (*SEP* 589).

Lze tedy extrapolovat, že ještě za života pražského kronikáře Kosmy, který zemřel r. 1125, mohlo v polabštině existovat ornithonymum **krok(y)*, jež by bylo

27 Připomeňme glosu ‘coruus’ u jména *Crak* v Kronice velkopolské.

maskulinním protějškem k plb. *krokvaičā* „kavka“. Závěr tedy zní: Kosmův Crocco mohl mít svůj polabský předobraz, který by byl do Čech importován. Odtud plyne zcela přirozená otázka: Jakou cestou se toto jméno dostalo do Čech? Nejsnazší by bylo připsat tento transfer samotnému Kosmovi. Kosmas ve své kronice zaznamenal vzpomínku na své studium v belgickém Lutychu [3,59]. Nicméně, historici se shodují, že v letech svých studií (1074–1082/90) patrně pobýval i v jiných centrech evropské vzdělanosti 11. stol. (sr. TŘEŠTÍK 1968, 43). Pravděpodobným kandidátem by mohl být Magdeburg se svou významnou klášterní školou, kde studoval i Svatý Vojtěch. Právě zde Vojtěch přijal jméno arcibiskupa Adalberta, který jej biřmoval [Kosmas 1.26]. Znalost této informace by mohla představovat nepřímé svědectví o tom, že Kosmas v Magdeburgu pobýval. Dodejme, že Magdeburg se nacházel na jihozápadní hranici rozšíření polabského kmene Stodoranů. Vztah ke Stodoranům však měli i první historičtí Přemyslovci, konkrétně Drahomír, matka bratrů Václava a Boleslava.

[*Legenda Christiani* 2.20–28]: *Cuius post transitum frater eius Wratislau regni suscepisse dinoscitur gubernacula, ducens uxorem nomine Dragomir, ex provincia Sclavorum paganorum, que ztodor dicitur, Iezabeli illi assimilandam, que prophetas malicia sua trucidavit, seu Eve, prothoplasti uxori, que Cain et Abelem enixa est. Siquidem Dragomir preperit ex ipso principe natos binos, unum vocitatum Wenceslau, alterum vero Boleslau.* „Po jeho smrti se ujal správy knížectví, jak známo, bratr jeho Vratislav, jenž měl manželku jménem Drahomír, ze Stodoran, země pohanských Slovanů, kterou třeba přirovnati k oné Jezabel, jež ve své zlobě vraždila proroky, nebo k Evě, manželce prvního člověka, která porodila Kaina a Abela. Neboť Drahomír povila tomuto knížeti dva syny, jednoho jménem Václava, druhého pak Boleslava.“

Kristiánova legenda (LUDVÍKOVSKÝ 1978)

[Kosmas 1.15]: *post cuius obitum obtinuit Wratislau [var. A 3, 4a: Wratislaus] frater eius. ducatum, qui accepit uxorem nomine Dragomir [var. A 2b: Dragomyr; C 1b: Dragomirz] de durissima gente Luticensi et ipsam saxis duriozem²⁸. ad credendum ex provincia nomine Stodor. Hec peperit binos natos Wencezlaum [var. C 1, 2: Wenceslaum] Deo et hominibus acceptabilem et Bolezlaum fraterna cede execrabilem.*

„Po jeho smrti dosáhl knížectví Vratislav, jenž pojal za manželku Drahomír z tvrdého lutického kmene, i ona sama byla k víře křesťanské tvrdší než skála, z krajiny jménem Stodor. Ta porodila dva syny: Václava, milého Bohu i lidem, a Boleslava, prokletého bratrovraždou.“

Cosmas von Prag: *Die Chronik der Böhmen* (BRETHOLZ 1923)
český překlad: Kosmas: *Kronika Čechů* (HRDINA et al. 2011)

28 Cf. Deut. 32, 13: *de saxo durissimo*.

Lze si docela dobře představit, že jméno hypotetického polabského kmenového patriarchy přinesla do Čech právě rodačka ze Stodoran, popř. její družina. Transfer však mohl být uskutečněn i méně elitní cestou. Jde o fenomén tzv. 'přesídleneckých vesnic', jejichž obyvatelé byli více méně násilně přinuceni opustit své původní domovy a usadit se na novém území, které jim organizátor přesunu, zpravidla jako výsledek svých vojenských tažení, vymezil. Polabského původu jsou pravděpodobně čtyři sídelní jména ze severozápadních Čech: *Doksany* na Litoměřicku (1142 *in Doksan*), *Doksy* na Českolipsku (1264 *Dogs*), *Doksy* u Kladna (1383 *de Dokzie*) a *Duchcov* na Teplicku (1363 *in Toxan*). Na polabskou stopu nás přivádí Adam z Brém [2.21], který k r. 1074 jmenuje mezi polabskými kmeny *Doxani Slavi*. Ti získali své jméno podle řeky *Dosse*, pravého přítoku Havoly, která sama je pravým přítokem Labe (podrobně viz VONDROVÁ et al. 2002, 50–53). Jistě lze spekulovat o dalších možnostech, ale i tři jmenované nabízejí docela schůdný prostor pro takové řešení.

Předpokládejme tedy, že v rané polabštině existovalo ornithonymum **krok(y)*, představující maskulinum ve vztahu k doloženému femininu *krokvaiča* „kavka“, a obdobně v rané polštině ornithonymum **krak(y)*, představující maskulinum ve vztahu k doloženému femininu *krakwa* „druh kachny“. Hypotetické maskulinum nemuselo označovat téhož ptáka jako femininum, sr. např. rus. *voróna* 'vrána' vs. *vóron* „havran, krkavec“, stsev. *kráka* „vrána“ vs. *krákr* „havran“ nebo lat. *pīca* „kavka“ vs. *pīcus* „datel“. A právě latinské ornithonymum *pīcus*²⁹ „datel“ otevírá prostor k dalším úvahám. Pod tímto jménem vystupuje pozoruhodná postava staroitalské mytologie, král či spíše kmenový náčelník *Pīcus*, jehož měla změnit do podoby datla, věštebného ptáka boha Marta, kouzelnice Kirké, protože před ní uprchl. V podobě datla pak vedl stěhování Pikentů do nové vlasti, jíž dal své jméno, stejně jako kmeni. V Pikénu pak založil město *Asculum*. Z mytické genealogie zaznamenané Vergiliem plyne posloupnost Saturnus – *Pīcus* – Faunus – Latinus – Lavinie. Vynecháme-li božstva Saturnus a Faunus, jež i v dobách mytických sloužila k vylepšení curricula, dostáváme posloupnost:

Pīcus – kmenový náčelník s 'ptačím' jménem, původem z Pikéna, tj. mimo Latium.

Latinus – eponymní héraj kmene Latinů, obyvatel Latia.

Lavinie – dědička vlády nad Latiem, jež dala přednost cizinci Aeneovi před domácím nápadníkem Turnem.

29 Slovo má praitalský původ, jak dokazují umberské paralely: apelativum ak. sg. *peica*, *peico*, abl. sg. *peica*, *peiqu* (Ig VIa 3,4, 16, 17; VIa 1). V roli adj. se objevuje ve spojení *piquier martier* (Ig Vb 9, 14): gen. sg., které odpovídá lat. *Pīcus Martius* [Plinius, NH 10.40; 25.29]. Oskické neúplné graffiti *píkúfñi* z Pompejí zřejmě odpovídá latinskému theonymu *Pīcumnus*, které je patrně téhož původu (UNTERMANN 2000, 526, 556).

Porovnejme tuto posloupnost s českou genealogií podle Kosmy:

Boemus – eponymní héroj, jehož jméno bylo vytvořeno z původně keltského jména země *Boiohaimon.

Crocco – kmenový náčelník s ‘ptačím’ jménem, původem zřejmě Polabský Slovan, tj. mimo Čechy.

Lubossa – dědička vlády nad Čechami, jež dala přednost cizinci Přemyslovi ze Stadic.

Posloupnosti nejsou sice identické – první dva členové jako kdyby si částečně vyměnili role, ale jde o poměrně vysoký stupeň symetrie, zřejmě převyšující náhodu. Nejjednodušší vysvětlení nabízí předpoklad, že Kosmas se inspiroval ve Vergiliově Aeneidě, jen mírně modifikoval syžet a nahradil vlastní jména novými, která mu připadla adekvátní. V textu kroniky najdeme řadu pasáží, které mají antickou předlohu.³⁰ Vergiliův epos patří mezi nejoblíbenější zdroje Kosmy, jak důsledně

30 Čítankovým příkladem budiž motiv orajícího Přemysla, pro kterého přišli vyslanci, aby se ujal vlády nad zemí [Kosmas 1.5–6]. Jeho předobrazem zdá se být římský patricij Lucius Quinctius Cincinnatus, pro kterého přišli vyslanci z Říma, aby se ujal diktátorské role, když město bylo v ohrožení, zatímco on právě obdělával svou půdu. Příběh zaznamenal např. Titus Livius ve svém díle ‘Od založení města’ [3.26]: *spes unica imperii populi Romani, L. Quinctius trans Tiberim, contra eum ipsum locum, ubi nunc navalia sunt, quattuor iugerum colebat agrum, quae prata Quinctia vocantur. ibi ab legatis, seu fossam fodiens palae innixus seu cum araret, operi certe, id quod constat, agresti intentus, salute data in vicem redditaque rogatus, ut, quod bene verteret ipsi reique publicae, togatus mandata senatus audiret, admiratus rogansque ‚satin salve?‘ togam prope e turgio proferre uxorem Raciliam iubet. qua simul absterso pulvere ac sudore velatus processit, dictatorem eum legati gratulantes consulant, in urbem vocant, qui terror sit in exercitu, exponunt. navis Quinctio publice parata fuit, transvectumque tres obviam egressi filii excipiunt, inde alii propinqui atque amici, tum patrum maior pars.*

„Jediná naděje moci národa římského, Lucius Quinctius {Cincinnatus}, obdělával pole o čtyřech jitrech za Tiberem, právě proti tomu místu, kde jsou nyní loděnice; to místo se jmenuje Quinctiova luka. Tam ho vyslanci zastihli, jak se opírá o rýč a kope příkop, anebo jak oře, zajisté však byl zabrán do práce rolnické. Po vzájemném pozdravení ho vyzvali, aby vyslechl vzkazy senátu oděh togou, aby to přineslo prospěch jemu i státu. Podivil se tomu a tázal se prostě: ‘Copak? Není snad vše v pořádku?’ a přikáže manželce Racilii rychle přinést togu z chýše. – Setřel si prach a pot a oděh togou vystoupil před ně; vyslanci ho společně pozdraví s blahopřáním jako diktátora, povolají ho do města a vyloží mu, jaký strach vládne ve vojsku. Jménem obce byla pro Quinctia připravena loď, a když se převezl, tři synové mu vyšli vstříc a vítali ho, potom i jiní příbuzní a přátelé a nakonec většina otců.“

Titus Livius: *Ab urbe condita* (WEISSENBORN – MÜLLER 1898)
český překlad: Livius: *Dějiny* (KUCHARSKÝ – VRÁNEK 1971n.)

Zde je místo pro vyslovení následující hypotézy. Přemyslův původ ve Stadicích [Kosmas 1.5, 6: *Ztadici*] při řece Bílině nás vede ke kmenovému území Lemuzů (viz mapka rekonstruovaná Rudolfem Turkem: TÜREK 1982, 40) 1982, 40). Etnonymum *Lemuzi* s variantami *Lemuci*, *Lemusi*, *Lemuzzi* [Kosmas 1.37] může odrážet nejen podobu *Lemuzi*, ale též *Lemuži*, *Lemusi*, *Lemuši*, *Lemuci* nebo *Lemuči* vzhledem ke Kosmově přepisování jiných vlastních jmen do latiny. Jméno připomíná praslovanské slovo *lemeš / *lemež, označující část pluhu, sr. např. sln. *lémeš / lémež*, slk. *lemeš / lemez*, č. *lemeš* aj. Hláskově nejbližší k formě *Lemuzi*

dokumentuje Bretholz ve své edici. Je zcela přirozené, že Kosmas přejímal nejen celé formulace, ale též motivy či syžety, které více či méně kreativně transformoval do svého textu. Za pozornost stojí, že explicitně zmiňuje i příběh o Píkovi proměněném v datla [1.4.]:

*Carmine Circes socii Ulixes conversi sunt in diversas ferarum formas et rex **Picus** in volucrem, que nunc dicitur **picus**.*

„Čáry Kirčinými byli proměněni druhové Ulixovi v rozmanitá zvířata a král **Picus** v datla – ten se podnes jeho jménem po latinsku nazývá.“

V této perspektivě je docela přirozené předpokládat, že Kosmas našel v mytické postavě ‘ptačího krále’ funkční předobraz pro kmenového patriarchu Kroka. A dost možná, že dokonce i zvukový, jak napovídá verš 442 z 8. knihy eposu *Punica* od Silia Italika z doby kolem r. 90 po Kr.

^{8.442}*sparsit **croceum** plumis fugientis honorem*

„{jeho} peří {Kirké} pokropila jasně **šafránovou** okrasou, když prchal od ní“

Adjektivum *croceus* „šafránový, šafránové barvy“ je utvořeno ze substantiva *crocus* „šafrán, krokus“, jež latina adaptovala ze řeckého κρόκος id., adj. κρόκεος, der. κροκῶν „záhon šafránu“, které je samo semitského původu – sr. akkad. *kurkanū*, hebr. *karkōm* „šafrán“ (FRISK II, 23).

Slovanská ‘ptačí’ etymologie, podpořená italskou mytologérou, se nevyklučuje s etymologií ‘šafránovou’, jestliže se daná barva vztahovala k barvě peří věšebného ptáka, jenž dal jméno zkoumaným mytologickým postavám.

Nicméně, ve hře je i další možná interpretace, a to společné mytologické dědictví. Lze jistě připustit, že motiv kmenového náčelníka se jménem inspirovaným některým z věšebných ptáků, jenž zakládá město, popř. tak činí někdo z jeho blízkých potomků nadaný věšebnými schopnostmi, by mohl být zděděn z té vývojové fáze indoevropského prajazyka, kdy předkové Italiků, Keltů a Germánů byli sousedy předků Baltoslovanů, patrně při středním toku Dunaje a jeho přítoků. Zde je třeba zmínit, že věšební ptáci hráli vůbec významnou roli při zakládání měst. Všeobecně je známa sága o založení Říma, kterou zpracovali mnozí antičtí autoři. Za všechny citujme Ovidia: *Fasti* 4.811–820:

stojí pomořansko-slovinské *leńqž* „ostří pluhu“ (ESSJ 14, 108–110). Ač je slovo rozšířeno ve všech větvích slovanských jazyků, není známo v polabštině, ani lužické srbštině horní či dolní. Jde-li o všeslovanský výraz, měli bychom očekávat, že původně je znaly i tyto jazyky, ale nahradily je synonymy u lužičtiny nebo ani nebyly zaznamenány v případě fragmentárně dokumentované polabštiny. Každopádně lze očekávat, že hláskově mohly mít blízko k pomořansko-slovanské formě *leńqž*. Právě ta pak mohla stát u zrodu kmenového jména Lemuzi, což by měl být kmen nějak charakterizovaný pluhem (lat. *aratum*). Kosmas nazývá Přemysla slovem *arator*, tj. „oráč“. Jestliže se Přemyslovy Stadice zřejmě nacházely na území Lemuzů, jak vyplývá z Kosmovy geografie, pak by Přemysl Oráč měl vlastně být Přemysl Lemuz s přibližným latinským překladem jeho kmenové příslušnosti.

*contrahere agrestes et moenia pone-
re utrique
convenit: ambigitur, moenia ponat uter.*

*'nil opus est' dixit 'certamine' Romulus 'ullo:
magna fides avium est, experiamur aves.'*
^{4.815}*res placet, alter adit nemorosi saxa Pa-
lati,
alter Aventinum mane cacumen init.
sex Remus, hic volucres bis sex videt ordi-
ne, pacto
statur, et arbitrium Romulus urbis habet,
apta dies legitur, qua moenia signet aratro.*
^{4.820}*sacra Palis suberant: inde movetur opus.*

„Shodnou se v tom, lid z venkova svolat a stavěti město.

Po kom z nich nazve se město, o to propukl spor. 'Netřeba pro to se hádat', děl Rómulus k bratru, 'věštby se zeptáme ptáků, máme přec důvěru k nim.'

Na kopec na Palatínský si Rómulus sedl a čekal, Remus na Avetínu seděl a k obloze zřel. Šest on dřív uviděl ptáků, pak Rómulus dvakrátě tolik,

po něm dle úmluvy město mělo se zvat.

Příhodný určí se den, kdy brázda má vyznačit hradby:

Palin když nadešel svátek, se stavbou začnou ten den.“

P. Ovidius Naso: *Fasti* (FRAZER 1933)

český překlad: Ovidius: *Kalendář* (BUREŠ 1942)

Jiný příběh o tom, jakou roli sehráli při zakládání města věštební ptáci, zaznamenal helenistický autor 3.–4. stol. po Kr., který bývá konvenčně nazýván Pseudo-Plútarchos, a to ve spisu „O řeckách“:

(6.4.) παράκειται δ' αὐτῷ ὄρος Λούγδουνον καλούμενον· μετωνομάσθη δὲ δι' αἰτίαν τοιαύτην. Μώμορος καὶ Ἀτεπόμαρος ὑπὸ Σεσηρονέως τῆς ἀρχῆς ἐκβλεθέντες εἰς τοῦτον κατὰ προσταγὴν χρεσμοῦ ἦλθον τὸν λόφον πόλιν κτίσαι θέλοντες· τῶν δὲ θεμελίων ὀρυσσομένων, αἰφνιδίως κόρακες ἐπιφανέντες καὶ διαπτερυξάμενοι τὰ πέριξ ἐπληρῶσαν δένδρα. Μώμορος δὲ οἰνωσκοπίας ἔμπειρος ὑπάρχων τὴν πόλιν Λούγδουνον προσηγόρευσε· **λοῦγον** γὰρ τῆ σφῶ διαλέκτῳ τὸν **κόρακα** καλοῦσι

„Blízko této {řeky Arar} je hora zvaná Lugdunon, jež změnila své jméno za těchto okolností: Momoros a Atepomaros, zbaveni trůnu a vyhnání Seseroniem, přišli tam, vedeni orákulem se záměrem postavit město na pahorku. Po vykopání základů se náhle objevilo hejno vran. Mávající křídly, vrány zaplnily blízké stromy. Na základě toho Momoros, znalý ornithomancie (= věštění z letu ptáků), nazval město Lugdunum, neboť v jeho jazyce *lūgon* znamená 'vrána'.“

Pseudo-Plutarch: *De fluviis* (GOODWIN 1874)

Detaily se natolik liší od římského příběhu, že je třeba jej pokládat za nezávislý. Nejblíže stojí mytické historii o založení Krakova, ač je nepravděpodobné, že by polským kronikářům posloužil jako předloha (sr. ÁLVAREZ-PEDROSA 2009, 174).

3.3. Erbenovy příklady ukazují na metatezi likvid, **torkъ*, **zorkъ* etc. V takovém případě bychom očekávali jméno českého patriarchy v podobě **Krak* s polským protějškem **Krok*, jak poznamenal JAGIĆ (1877, 611).

3.4. POLÁK (1940, 344) shromáždil celou řadu galských osobních jmen, o kterých soudil, že mohou dokumentovat keltský předobraz jména *Crocco*, jak jej zapsal Kosmas: *Cracco(n)*, *Craccus*, *Cracca*, *Craccius*, *Craxus*, *Craxsius*, *Craxilius*, aj., vedle toponyma *Cracatonum*. Polák sem přidal i jména s kořenovým vokálem *-e-*: *Creccus*, *Crecca*. Vše etymologizoval na základě stir. *crécht* „rána“, velš. *creithem* „jizva“ < **krenktʰ*. Zde je třeba dodat, že mezi galskými osobními jmény se objevují i formy s kořenovým *-o-*: *Crocus*, *Croca*, *Crocinus*. DELAMARRE (2007, 78) vidí v *-o-* prakektský diftong **-ou-* a jména srovnává se stir. *crúach*, což znamená „hromada, kopec, hora“, ale též „krvavý; zraňující“.

3.5. Ideu o etymologické souvislosti jmen západoslovanských patriarchů s psl. **krokъ* „krok“ originálně rozvinuli dva autoři.

3.5.1. Muzikolog KARBUSICKÝ (1967, 185–188) navrhl interpretovat posloupnost Kosmových tzv. mytických knížat

Crocco kazi thetka lubossa premizl nezamysl mnata vojn vnizla(v) crezomysl neclan/m gostivit jako souvislý text

Krok' kazi Tetha (= vůdce Franků), lubo přemysl, nezamysl m'nata voj'n u'ni zla, kr'z my s' neklan (am), gosti vit,

který přetlumočil do moderní češtiny následovně:

„Kroky překaž, T., nebo přemýšlej: nezamýšlíme na tě vojny ani nic zlého, kříží mi se neklaníme, hosty vítáme.“

Identifikuje zde metrický text, který pokládá za píseň, jež byla složena v souvislosti s českým vítězstvím nad východofranským vojskem r. 849, jak jej zaznamenaly Fuldské anály (KARBUSICKÝ 1967, 190–193; originální text i překlad viz MMFH I, 92–93). Předložené řešení je nesporně originální, ještě více však kreativní a rekonstruované pračeské souvětí vyvolává mnoho otázek. Strídmě negativní postoj KRÁLÍKA (1966, 236) stále platí.

3.5.2. SOWA (2012, 344–345) vychází z významu prefigovaného slovesa **prě-kročiti* „překročit, překonat“ a předpokládá, že jméno západoslovanského hérao Krok vzniklo ze složeniny **zmijo-krokъ* ‘ten, kdo překonává draka’. Toto řešení lze uplatnit k české formě *Crocco*, nikoliv ale k polské formě *Crak*. Na druhé straně, pouze polská tradice operuje s drakem, kterého však měli zabít Crakovi synové. Sowovo řešení je důmyslné, originální, leč až příliš umělé, a vokál *a* v polském jménu *Crak* nevysvětluje.

3.6. Historické prameny poskytují o životě i době nositele jména *Croco* značně protichůdné informace, na jejichž základě jedni badatelé soudí, že jde o více osob, a jiní pokládají alamanského krále spíše za legendární než historickou postavu. Je zřejmé, že v podání Řehoře z Tours i takřčeného Fredegara (viz Příloha 2) jde o masového vraha, pravý opak českého Kroka i polského Kraka, kteří jsou shodně vylíčení jako nositelé přemnohých ctností.

3.7. Nejstarší doklad skandinávského jména *Krók* je znám z runového nápisu DR 217 z lokality *Sædinge* na ostrově *Lolland*, datovaném přibližně mezi roky 900–1050:

Transliterace:

- (A) þurui : kat : kauruan (:) stain : þansi : --(-) **(k)(r)(u)(k)** ·
 (B) uiar (:) sin : ian : han (:) uas -- alra · triu--...
 (C) sutrsuia (:) au(k) (:) suþr[tana ·] kuaul : at : ha- af nur minum som
 (D) baistr : han uas ... sutrsuia : (-)uk ·

Staroseverská transkripce:

- (A) Þyrvé gat gervan stein þenna ... **Krók**,
 (B) ver sinn, en hann var [þá](?) allra drjú[gastr](?)
 (C) sundrsvía ok suðrdana. Kvpl át/at ha[l]/ha[nn], af norðrmonnum sem
 (D) beztr. Hann var [þá](?) sundrsvía [l]ok/ok.

Překlad:

- (A) Þyrvé získala a zhotovila tento kámen (pro) **Króka**,
 (B) svého manžela a on byl nejpevnější ze všech
 (C) Sundských Švédů a Jižních Dánů. Muka ho stravovala, hrdinu, ze Seveřanů
 (D) nejlepšího. Pak si podmanil (ujařmil) Sundské Švédy.

<<https://app.raa.se/open/runor/inscription?id=b59ae32b-827f-400f-aa24-ae7d3eb19700>>

Další výskyt téhož jména zaznamenávají pozdější runové nápisy ze Švédska.

Spojení mezi Čechami a Skandinávií počínaje Dánskem nejčastěji obstarávali Polabští a Pomořanští Slované, i když jsou dokumentovány i přímé svazky.³¹ Např. nápis z lokality *Sønder Vissing* v Jutsku z druhé poloviny 10. stol. se zmiňuje o obodritském knížeti *Mstivojovi*³² a jeho dceři *Tóvě*, která se stala manželkou krále *Haralda Dobrého*, ztotožňovaného s *Haraldem Modrozubem*, králem Dánska (958–986) a později i Norska (970–985/6):

Transliterace:

tufa : lkt : kaurua : kubl **mistiuis** : tutir : uft : muþur sina : kuna harats : hins : kuþa : kurms sunar

Transkripce do staroseverštiny:

Tófa lét gera kuml, Mistivis dóttir, ept móður sína, kona Haralds hins Góða, Gorms sonar.

31 Dánsko-české vztahy posílil český král Přemysl Otakar I. (1155/67–1230), když r. 1205, ještě jako kníže, provdal svou dceru *Margaretu*, v Dánsku známou jako *Dagmar* (1186?–1213), za dánského krále *Valdemara II.*, jak dokumentuje např. text *Ágrip af sögu danakonunga* „Přehled ság o dánských králích: *Valdimarr hertogi tók konundóm eptir Knút konung, bróður sinn. Hann fekk dóttur konungsins af Bøem, Margrétu, er sumir kalla Dagmey. Þeira son var Valdimarr, er konungr var með feðr sínum nokkura vetr.* „Vévoda *Valdemar* se stal králem po králi *Knutovi*, svém bratru. Oženil se s dcerou krále Čech, *Margaretou*, kterou někteří nazývají *Dagmar*. Jejich synem byl *Valdemar*, který byl králem spolu se svým otcem po řadu let.“ (DŽAKSON 2000, 248, 250).

32 *Mstivoj* se zapsal do dějin ničujícím útokem na *Hamburg* r. 983. Událost zaznamenali mnozí kronikáři, např. *Widukund III*, 68; *Dětmar* (= *Thietmar*) *III*, 17; *Adam z Brém II*, 40.

Doslovný překlad:

„Tóva nechala zhotovit památník, **Mstivojova** dcera, pro matku svou, manželka Harald Dobrého, Gormova syna“

Literární překlad:

„Tóva, **Mstivojova** dcera, manželka Harald Dobrého, Gormova syna, nechala zhotovit památník pro matku svou.“

MELNIKOVA (1977, 42)

<<https://skaldic.org/db.php?table=mss&id=18880&if=runic>>

<https://en.wikipedia.org/wiki/S%C3%B8nder_Vissing_Runestone>

Dodejme, že staroseverské apelativum *krókr* znamenalo „hák, ohyb; zátoka“ (DE VRIES 1977, 331). Funkci osobního jména nejspíše předcházela role přezdívky vztahující se k osobě ohnuté, shrbené apod. Dodejme ještě, že stsev. apelativum *krókr* nevysvětluje polské proprium *Crak* bez *ad hoc* předpokladů písařské chyby apod. Ve hře je však také stsev. *krákr* „havran“, *kráka* „vrána“ (DE VRIES 1977, 328), které nejen že souhlasí s vokalizací jména *Crak*, ale plně korespondují i s poznámkou o vztahu ke slovu „havran“ či jeho „krákání“ v obou citovaných polských kronikách. O vztazích prvních historických Přemyslovců k Polabským Slovanům již byla řeč v §3.3. Prameny však poskytují další možné indicie o přímých vztazích Normanů k raným historickým Přemyslovcům, které je třeba prověřit. Jde o jména vrahů svaté Ludmily, *Tunna* a *Gommo(n)*³³, jež podle nordisty Emila WALTERA (1961a; 1961b)

33 4.1–6. *Siquidem, ut prefati sumus, subtrahente se famula Christi Liudmila ab obtutibus perfidorum, in eodem castello, quo confugerat, ab inimicis insequitur. Ductrix etenim prefata quosdam proceros suos, filios iniquitatis, Tunnam et Gommonem loquor, valida cum manu ad perdendam socrum suam Tetinis direxit.*

„Neboť když služebnice Kristova Ludmila odešla, jak jsme již pověděli, zrácům s očí, na téměř hradě, kam se uchýlila, byla dostižena nepřáteli. Jmenovaná vévodkyně {Drahomíř} poslala totiž nějaké své velmože, syny nepravosti, **Tunnu** a **Gommona**, se silnou tlupou na Tetín, aby zahubili její tchyni.“

4.18–23. *Vespere vero facto, supra notati tyranni domum illius aggressi, valvas discrupentes, reliquos sociorum forinsecus armatos frameis clipeisque statuunt, ipsi autem capitanei homicide Tunna Gommoque paucis secum assumptis cubiculum, quo Dei famula incumbibat, ostium dirumpentes ingrediuntur bachantes.*

„Když pak nastal večer, napadli řečená násilníci její dům a vyломivše bránu, ostatní své společníky ozbrojené meči a štíty postavili venku a jen náčelníci vrahů Tunna a Gommon s několika málo muži, vyrazivše dveře, vnikli s divokým pokřikem do ložnice, kde služebnice boží odpočívala.“

4.78–91. *Qua de re excrevit dissensio odiumque permaximum inter ipsos primarios supra notatos, Tunnam videlicet Gommonemque dominantemque ipsorum, ita ut omnis cogitatus sermoque domine de interita eorum die noctuque versaretur. Quod cernens memoratus Tunna tyrannus, irruente in se pavore horribili, cunctis cum sibi affinitate iunctis ex eadem provincia fuga labens, omnibus exosus, vagus profugusque huc illicque versatus est, nemoque ex stirpe illius progenitus in propria ulterius reditum habuit. Gommo autem cum fuge latibulum germano cum suo quereret, comprehensus atque capitali sententia addictus, cum fratre vitam presentem pariter et futuram amisit.*

„Odtud povstala roztržka a převeliká nenávisť mezi výše jmenovanými velmoži, totiž **Tunnou** a **Gommonem** a paní jejich (= Drahomíř), takže se všechny její myšlenky a řeči zabývaly ve dne v noci jejich záhubou. Když to viděl jmenovaný násilník **Tunna**, přepadl ho hrozný strach, takže se všemi svými příbuznými z té země uprchl a ode všech jsa nenáviděn, jako vyhnanec sem tam bloudil a žádný jeho potomek se už do vlasti nevrátil. **Gommon** pak byl polapen, když hledal se svým bratrem záchranu v útěku, a byv odsouzen k smrti, ztratil i se svým bratrem zároveň život časný a věčný“ (LUDVÍKOVSKÝ 1978).

mají normanský původ. Tento pohled přijímá i LUDVÍKOVSKÝ (1978, 144–145), editor a komentátor *Kristiánovy legendy*, sepsané patrně ještě před koncem 10. století. Nejprve ale připomeňme rukopisné varianty obou jmen (LUDVÍKOVSKÝ 1978, 111–112):

- (4.5.) K, T, FT, FH, P: *Tunnam*; U: *Cunnam*; U₂: *Tumam*; B: *Thunnam*;
K, U₂: *Gommonem*; FP, FR, FH, P: *Gomonem*; T: *Gumonem*; B: *Commonem*.
(4.29.) FR: *Tunna Commoque*.
(4.80.) K, T, FT, FH, P: *Tunnam ... Gommonemque*.
(4.83.) FR, FH, B, K, P, U, T: *Tunna*.
(4.88.) K, U: *Gommo*; P: *Gomo*; T: *Gumo*; B: *Common*.

WALTER (1961a, 14) našel pravděpodobnou germánskou předlohu jména *Tunna* v několika staroseverských textech, konkrétně v *Ynglingatal* 27 (složen patrně v 9. stol.) a *Ynglingasaga* 30 (dokončen 1230) v podobě *Tunni* (gen., dat., ak. sg. *Tunna*), a v latinsky psané 'Historii Norska' (kolem 1170) v podobě *Tonne* (viz Příloha 3). Přidává i etymologii na základě stsev. *tǫnn* „zub“ < **tanþu-*, sr. stang. *tōð*, stfrís. *tōth*, stsas. *tand*, sthn. *zan(t)*, ale s kořenovým vokálem jako v gót. *tunþus* id. (sr. DE VRIES 1977, 601, 604). Nicméně je zřejmé, že pouze ve staroseverštině dochází k asimilaci *-*nþ*- > -*nn*-. Ve jménu *Gommo(n)* viděl WALTER (1961a, 16) adaptaci stsev. adjektiva *gamall* „starý“ (DE VRIES 1977, 154), které běžně sloužilo i jako osobní jméno (mj. je tak nazýván i otec Tunniho oponenta Egila: *Egill hét son Auns hins gamla* „Egil, syn Auna Starého“ – viz Příloha 3). Změnu *a* > *o* Walter ilustroval na příkladu jména *Gomol* varjažského vyslance knížete Igora (v Nestorově kronice k r. 945), jež zjevně představuje adaptaci stsev. *gamall* „starý“. Nicméně, záměnu *l(l)* za *n* nevysvětlil. Poněkud zmateně pak působí autorovy úvahy o vztahu jména *Gommo(n)* k rus. *gomon* „hluk“, které je samo zřejmě též skandinávského původu, sr. stsev. *gaman* „radost“ (DE VRIES 1977, 154). Obě staroseverská apelativa, *gamall* a *gaman*, spolu etymologicky s největší pravděpodobností nesouvisejí. Jestliže Walterův výklad jména *Tunna* je nanejvýš přesvědčivý, méně už jeho výklad o původu jména *Gommo(n)*. Jako alternativní kandidát se nabízí stsev. *gumi* „muž, člověk“ (*n*-kmen: nom. pl. *gumnar*, gen. pl. *gumna*³⁴) a zejména stšvéd. *gumi*, *gumme* id., fungující i jako osobní jméno (DE VRIES 1977, 194). Jména *Tunna* & *Gommo(n)* by představovala adaptaci stsev. či spíše stšvéd. *Tunni* & *Gumme*, jež dovolují interpretaci „Zub-chlap“, ale též „Zub“³⁵ & „Chlap“, s přihlédnutím k tomu, že *Gumme*³⁶ fungovalo i jako osobní jméno. To není v germánské anthroponymii nikterak vzácné, stačí vzpomenout jméno Karel (Veliký, Martel, ...) a jeho oporu v apelativech jako stsev. *karl* „muž, manžel; starý muž“, sthn., stsas. *karl* „manžel; milenec“ apod. (DE VRIES 1977, 301). Normanský původ obou jmen je tedy docela pravděpodobný, ale ve hře zůstává ještě jedna alternativa: starosaský původ. Bezprostředními sousedy Polabských Slovanů byli Sasové a jejich

34 Sr. NEDOMA (2001, 46, §17.1).

35 WALTER (1961a, 15) poukázal na to, že jméno *Tunni* sloužilo i jako kenning pro význam „kanec“.

36 Cf. válečník jménem *Gummi* zařazený mezi nejstatečnější Švédy (Saxo Grammaticus VIII, 260).

ozbrojené družiny se na polabsko-pomořanském území vyskytovaly patrně častěji než normanské. I ve starosaštině je znám etymologický protějšek stsev. *gumi*, konkrétně nom. sg. *gumo*, *gomo*, nom. pl. *gumon*, *guman*, *gomon*, gen. pl. *gumono*, *gomonno*, dat. pl. *gumon*, *gumun*, *gomon* etc. (KÖBLER 2014). Starosaské paralely postrádají geminované *-mm-*, stejně jako některé rukopisné varianty: P: *Gomo*; T: *Gumo*; FP, FR, FH, P: *Gomonem*; T: *Gumonem*. Rovněž jméno *Tunna* lze etymologizovat na základě starosaštiny, konkrétně adj. *thunni*³⁷ „tenký, hubený“ (HOLTHAUSEN 1954, 79). Anlaut *th-* má oporu v rkp. B: *Thunnam*. Jména *T(h)unna* & *Gom(m)o(n)* by pak bylo možno interpretovat jako stsas. *thunni gomo* „hubený chlap“, tedy označení jediné osoby, nebo „Hubeňour“ & „Chlapák“, tj. přezdívky dvou osob. Starosaská etymologie obou jmen je tedy rovněž možná, ale normanská verze působí jako pravděpodobnější. Nicméně, není třeba složitých úvah o přenosu jmen *Tunna* & *Gommo(n)* mezi první historické Přemyslovce z prostředí ruských Varjagů, jak činil Walter. Z hlediska historických souvislostí i geografie se jako mnohem jednodušší trajektorie jeví přímý transfer od Baltu do Čech prostřednictvím Polabských Slovanů.

4. Závěr

4.0. Mezi sedmi pokusy o výklad se jako nejslibnější jeví §3.2., vycházející z ‘ptačí’ etymologie, která se navíc může opřít o mytologické konotace z římské, a patrně i galské tradice. Na druhé místo lze klást normanskou etymologii (§3.7), které však chybí mytologická opora.³⁸ Ještě slabší je keltská etymologie (§3.4) bez sémantických souvislostí, jakož i paralela ve jménu alamanského krále (§3.6), jehož *curriculum* je v příkrém rozporu s charakteristikami českého i polského patriarchy. Etymologie založená na psl. **krokъ* (§3.5) představuje spíše intelektuální konstrukt, který navíc nevysvětluje kořenový vokál v polském jménu *Crak*, stejně jako Erbenova slovtvorná projekce vedoucí k psl. **korkъ* (§3.3.) nevysvětluje vokály ve jménech českého i polského patriarchy. A podobně i Kosmův pokus (§3.0.) spojit jméno *Crocco* s místním jménem *Krakov(ec)* naráží na rozdíl ve vokalizmu. „Učenecká etymologie“ (§3.1.), identifikující jméno polského patriarchy s římskými bratry *Gracchy* z 2. stol. př. Kr. je napravena samotným kronikářem, když nabízí alternativu v *crocitatione corvorum*, tj. „krákání havranů“.

4.1. Jako určitý vedlejší produkt předložené studie se nabízí úvaha o sémantické typologii jmen mytických hrdinů. Vedle antroponym motivovaných nezpochybnitelnými šampiony mezi predátory jako je ‘vlk’ či ‘medvěd’ nebo dravci jako ‘orel’

37 Další pády nejsou doloženy, ale lze na ně usuzovat podle mnohem lépe zdokumentované starohornoněmčiny, kde odpovídají *a-*kmenovým adjektivům (BRAUNE 1886, 177, §248, 180, §251). Můžeme tedy předpokládat stsas. ak. sg. *thunnan** apod.

38 Za pozornost stojí jméno švédského bojovníka *Croc agrestis*, tj. Krok **rolník** [Saxo Grammaticus VIII, 260]. Připomeňme, že mytický český Krok byl tchánem neméně mytického Přemysla **oráče**.

či 'sokol', symbolizujících odvalu a válečnické kvality svých nositelů v evropském folkloru od Středomoří po Skandinávii a od Atlantiku po Ural, se zde objevují jména inspirovaná většinou ptáky jako 'havran' či 'datel', která charakterizují své nositele spíše jako moudré a prozíravé.

Příloha 1: Klíčové texty k héroovi jménem **Picus**

Vergilius (70–19 př. Kr.), **Aeneis**

^{7:45}*Rex arva Latinus et urbes*

^{7:46}*iam senior longa placidas in pace regebat.*

^{7:47}*Hunc Fauno et nympha genitum Laurente Marica*

^{7:48}*accipimus, Fauno **Picus** pater isque parentem*

^{7:49}*te, Saturne, refert, tu sanguinis ultimus auctor.*

^{7:50}*filius huic fato divom prolesque virilis*

^{7:51}*nulla fuit primaque oriens erepta iuventa est.*

^{7:52}*Sola domum et tantas servabat filia sedes,*

^{7:53}*iam matura viro, iam plenis nubilis annis.*

„Kráľ Latinus, starší již věkem,
pokojně město i kraj tam v dlouhém spravoval míru.
Z Fauna a lauretské nymfy, jak slýcháme, Mariky, vzešel,
Faunův otec byl **Picus** a tento zas, Saturne, tebe
za svého udává předka – tys nejstarší původce rodu.
Latinus neměl syna, neb první potomek mužský
v prvním rozkvětu mládí mu božským osudem odňat.
Jedinou nadějí domu a mohutné říše mu byla
dcera již pro muže zralá a věkem dospělá k vdavkám.“

^{7:189}***Picus**, equum domitor; quem capta cupidine coniunx*

^{7:190}*aurea percussum virga versumque venenis*

^{7:191}*fecit avem Circe sparsitque coloribus alas.*

„... **Picus**, krotitel koní. Jej za muže žádajíc marně,
zlatým prutem ho šlehla a mocí kouzelné štávy
Kirké změnila v ptáka a barvami postříkla křídla.“

Vergil: *Bucolics, Aeneid, and Georgics* (GREENOUGH 1900)
český překlad: Publius Vergilius Maro: *Aeneis* (VAŇORNÝ 1970)

Strabón (63 př. Kr. – 23 po Kr.), **Geographika**

5.4.2.

ἔστι δ' ἡ Πικεντίνη μετὰ τὰς τῶν Ὀμβρικῶν πόλεις τὰς μεταξὺ Ἀριμίνου καὶ Ἀγκῶν
οἰ. ὠρμηγται δ'

ἐκ τῆς Σαβίνης οἱ Πικεντῖνοι, **δρυοκολάπτου** τὴν ὁδὸν ἡγησαμένου τοῖς ἀρχηγέταις, ἀφ' οὗ καὶ

τοῦνομα: **πίκον** γὰρ τὸν ὄρνιν τοῦτον ὀνομάζουσι, καὶ νομίζουσιν Ἄρεως ἱερόν. οἴκο ὕσι δ' ἀπὸ τῶν

ὄρων ἀρξάμενοι μέχρι τῶν πεδίων καὶ τῆς θαλάττης.

„Po městech Umbrů, která jsou rozložena mezi Ariminem a Anconou, přichází Pikénum. Pikentové původně pocházejí ze země Sabinů. **Datel** ukazoval cestu jejich náčelníkům, a tak od tohoto ptáka převzali své jméno, v jejich jazyce **Picus**. Je pokládán za {ptáka} zasvěceného {bohu} Areovi (= Martovi). Obývají pláně, když se rozšířili od hor po moře.“

Strabo: Geographica (MEINEKE 1877)

The Geography of Strabo (HAMILTON – FALCONER 1903)

Ovidius (55 př. Kr. – 37/41 po Kr.), *Metamorphoses*

^{14:386}*Tum bis ad occasum, bis se convertit ad ortus,*

^{14:387}*ter iuvenem baculo tetigit, tria carmina dixit.*

^{14:388}*Ille fugit, sed se solito velocius ipse*

^{14:389}*currere miratur: pennas in corpore vidit,*

^{14:390}*seque novam subito Latiis accedere silvis*

^{14:391}*indignatus avem duro fera robora rostro*

^{14:392}*fugit et iratus longis dat vulnera ramis.*

^{14:393}*Purpureum chlamydis pennae traxere colorem,*

^{14:394}*fibula quod fuerat vestemque momorderat aurum,*

^{14:395}*pluma fit, et fulvo cervix praecingitur auro,*

^{14:396}*nec quicquam antiquum **Pico** nisi nomina restat.*

„Dvakrát k západu pak se obrátí, na východ dvakrát, třikrát ho udeří holí, tři kouzelné výroky vyřkne.

Pikus se na útěk dá, však s podivem cítí, že běží rychleji než kdy jindy. Vtom uvidí na těle peří, s nevolí zří, že hvozdům latijským v osobě **Píka** přibývá nový pták, a tvrdým zobákem buší v divoké pně a zraňuje rozhněván haluze dlouhé. Peří nabylo barvy, již dřív měl nachový pláštík, zlato, jež bývalo sponou a do šatů zatknuto, peřím stalo se též, kol šíje se ovíjí ryšavé zlato; z toho, co bylo kdys **Píkem**, už zbývá toliko jméno.“

Ovidius: Metamorphoses (MAGNUS 1892)

český překlad: Ovidius: Proměny (STIEBITZ 1942)

Fasti^{3:37}*Martia picus avis gemino pro stipite pugnant*^{3:38}*et lupa: tuta per hos utraque palma fuit.*

„Martův pták datel a vlčice statná však palem těch hájí,
až je uhájí obě, až je i poražen strýc.

P. Ovidius Naso: Fasti (FRAZER 1933)

český překlad: Ovidius: Kalendář (BUREŠ 1942)

Silius Italicus (kolem 90 po Kr.), **Punica***ibant et laeti pars Sancum uoce canebant
auctorem gentis, pars laudes ore ferebat,
Sabe, tuas, qui de proprio cognomine primus
dixisti populos magna dicione Sabinos.**Quid, qui Picenae stimulat telluris alumnos,*^{8:425}*horridus et squamis et equina Curio crista,
pars belli quam magna uenit! non aequore uerso
tam creber fractis albescit fluctus in undis,
nec coetu leuiore, ubi mille per agmina uirgo
lunatis acies imitatur Martia peltis,*^{8:430}*perstrepit et tellus et Amazonius Thermodon.**hic et, quos pascunt scopulosae rura Numanae,
et quis litoreae fumant altaria Cuprae,**quique Truentinas seruant cum flumine turris,
cernere erat: clipeata procul sub sole corusco*^{8:435}*agmina sanguinea uibrant in nubila luce.**stat fucare colus nec Sidone uilior Ancon
murice nec Libyco, statque umectata Vomano
Hadria et inclemens hirsuti signifer Ascli.**hoc **Picus** quondam nomen memorabile ab alto*^{8:440}*Saturno statuit genitor, quem carmine Circe
exutum formae uolitare per aethera iussit
et sparsit **croceum** plumis fugientis honorem.**ante, ut fama docet, tellus possessa Pelasgis,
quis Aesis regnator erat fluuiioque reliquit*^{8:445}*nomen et a sese populos tum dixit Asilos.*

„Pochodující, někteří počali pět píseň na počest Sanka, zakladatele jejich kmene, zatímco jiní velebili Saba, který dal své jméno území Sabinů. A což Curio, ježatý ve svém šupinatém brnění, s chocholem z koňských žíní, Curio, armáda sama o sobě, jenž povzbuzuje muže z Pikéna. Početní a rychlí přicházejí, jako mračna na bouřlivém moři, která zbělají uprostřed. Mírnější jsou jezdcí, když Panna-Bojovnice se štítem ve tvaru srpku Měsíce kontroluje svých tisíc šiků, napodobujíc válku, až země

se rozezní a Thermodon též, řeka Amazonek. Zde by mohli být viděni muži, které pole skalnaté Numany živí, i ti, pro něž oltář Cupry dýmá u břehu, a ti, kteří střeží města a řeky Truenta. Jejich oštítěné řady se lesknou ve sluneční záři a vrhají krvavě rudé paprsky k obloze. Zde stála Ancona, jež soupeří se Sidonem a purpurem Libye v barvení látek. A zde stojí Hadria, omývaná {řekou} Vomanus, a zde divocí nosiči standardy {města} Asculum. **Picus**, slavný syn prastarého Saturna, byl před dávnými časy zakladatel Ascula. {Ten} Picus, kterého Kirké svou kletbou zbavila lidské tváře a odsoudila k poletování po nebi. Jeho peří pokropila jasně šafránovou okrasou, když prchal od ní. Pověst říká, že zemi kdysi vládli Pelasgové, jimž vládl Aesis, jenž zanechal své jméno {stejnojmenné} řece a jeho lid se po něm nazývá Asilové.“

Silius Italicus: Punica (SUMMERS – POSTGATE 1905)

Silius Italicus: Punica (DUFF 1927)

<<https://topostext.org/work/248>>

Marcus Verrius Flaccus (55 př. Kr. – 20 po Kr.) → **Sextus Pompeius Festus**, p. 246 (pozdní 2. stol. po Kr.)

Picus. Picum regem a pico ave dictum Verrius ait, ob auguria quae ab eo capiebat. Is Fatuum, Faunum ab alis dictum, filium procreavit: et ex hoc Latinus ortus, qui suos magnis beneficis adfecit: ut hic Troianorum regem, fugientem Argivos Aenean hospitio excepit dedit ei civitatem, iunxit natam connubio.

„Verrius říká, že král **Picus** byl takto nazván **datlem**, protože rozuměl věštění z letu ptáků jako je datel. Zplodil syna Fatua, jinými nazývaného Faunus. A z něho Latinus povstal, jenž zahrnul své poddané svým dobrodiním. Jako svého hosta Latinus přijal Aenea, trojského krále, když prchal před Argejskými (= Řeky). ... Dal mu město a spojil se s ním prostřednictvím manželství své dcery.“

Sextus Pompeius Festus: De verborum significatu quae supersunt cum Pauli Epitome (THEWREWK DE PONOR 1889)

Sextus Pompeius Festus: De la Signification des mots (SAVAGNER 1846)

<<https://web.archive.org/web/20130121150501/http://remacle.org/bloodwolf/erudits/Festus/q.htm>>

Příloha 2: Alamanský král Croco

Aurelius Victor, Epitome de vita et moribus imperatorum Romanorum (kol. 400 po Kr.)

(41.3.) *Quo mortuo, cunctis qui aderant annitentibus, sed praecipue Eroco (var. **Croco**) Alamannorum Rege, auxilii gratia Constantium comitato, imperium capit.*

„Po jeho smrti [Konstantina I] přijal vládu [Konstantin Veliký] na radu všech, ale speciálně **Kroka**, krále Alamanů, který podporoval od počátku Konstantina I.“

De vita et moribus imperatorum romanorum excerpta ex libris sexti Aurelii Victoris (PTISCUS 1579)

Dodejme, že Konstantin Veliký vládl od r. 306 po Kr.

Řehoř z Tours, *O boji králů a údělu spravedlivých* (končí rokem 591)

(1.32.) *Vicinsimo septimo loco Valerianus et Gallienus Romanum imperium sunt adepti, qui gravem contra christianus persecutionem suo tempore conmovērunt. Tunc Romae Cornelius, Cyprianus Cartaginem felici sanguinem inlustrarunt. Horum tempore et **Chrocus** ille Alamannorum rex, commoto exercito, Gallias pervagavit. Hic autem **Chrocus** multae adrogantiae fertur fuisse. Qui cum nonnulla inique gessisset, per consilium, ut aiunt, matris iniquae, collectam, ut dixemus, Alamannorum gentem, universas Gallias pervagatur cunctasque aedes, quae antiquitus fabraecatae fuerant, a fundamentis subvertit. Veniens vero Arvernus, delubrum illud, quod Gallica lingua Vasso Galate vocant, incendit, diruit atque subvertit.*

„Dvacáté sedmé místo mezi římskými císaři zaujali Valerianus a Gallienus, kteří ve své době zdvihli veliké pronásledování křesťanů. Tehdy Cornelius proslavil svou ušlechtilou krví Řím a Cyprianus Karthago. V jejich době sebral vojsko **Chrok**, onen král Alamannů, a vtrhl do Galie. Tento **Chrok** byl prý člověk velmi zpupný. A když již napáchal mnoho špatného, sebral – prý na radu zlé matky – všechen národ Alamannů, a jak jsme řekli, táhl celou Galií. Všechny budovy, za starých časů vystavěné, do základů vyvracel. Když pak přišel do Clermont, podpálil, rozbořil a se zemí srovnal onu svatyni, které se galským jazykem říká Vasso Galate.

(1.34.) ***Chrocus** vero apud Arelatinsim Galliarum urbem comprehensus, diversis adfectus suppliciis, gladio verberatus interiit, non inmerito poenas, quas sanctis Dei intulerat, luens.*

„**Chrok** padl do zajetí u galského města Arles. Různými způsoby mučen zahynul nakonec ranou meče. Ne nezaslouženě odpykal tak tresty, kterými stíhal světce boží.“

Řehoř z Tours: *O boji králů a údělu spravedlivých* (KINCL 1986)

<<https://www.thelatinlibrary.com/gregorytours/gregorytours1.shtml>>

Fredegar, *Historia Francorum* (končí rokem 642)

(2.60.) ***Chrocus** rex Wandalorum cum Suaevis et Alanis egressus de sedibus, Galleas adpetens, consilium matris nequissimam utens, dum ei dixisset: ‘Se novam rem volueris facere et nomen acquirere, quod alii aedificaverunt cuncta distruae et populum, quem superas, totum interfice; nam nec aedificium meliorem a praecessorebus facere non potes neque plus magnam rem, per qua nomen tuum elevis.’ Qui Renum Mogancia ponte ingeniosae transiens, primum ipsamque civitatem et populum vastavit; deinde cunctasque civitatis Germaniae vallans, Mettis pervenit, ubi murus civitatis divino noto per nocte ruens, capta est civetas a Wandalis. Treverici vero in arenam huius civitates, quem munierant, liberati sunt. Post haec cunctas Galleas **Chrocus** cum Wandalis, Suaevis et Alanis pervagans, alias ubsidione delivit, aliasque ingeniosae rumpens, vastavit. Nec ulla civetas aut caster ab eis in Galliis liberata est. Cumque Arelato obsederint, **Chrocus** a Mario quaedam mili-*

tae captus et vinculis constrictus est. Qui ductus ad poenam per universas civitates, quas vastaverat, impia vita digna morte finivit.

„**Chrocus**, král Vandalů, opustil svá sídla spolu se Svéby a Alany, lačný napadnout Galii, poslušen děsivé rady své matky, která mu řekla: 'Jestliže si přeješ vykonat nové hrdinské činy a získat proslulost, znič vše, co jiní postavili a zabij každého, koho porazíš. Vždyť ty nedokážeš postavit lepší budovy než tví předkové, ani vykonat větší skutky, s nimiž bys proslavil své jméno.' A tak, překročiv Rýn do Mohuče po důmyslném mostu, nejprve zničil toto město a vyvraždil jeho obyvatele. Poté, kdy se všechna města v Germánii začala opevňovat, vyrazil do Met, kde městské hradby zničil boží vítr, jenž se rozpoutal během noci. Město padlo do rukou Vandalů. Obyvatelé Trevíru se nicméně zachránili, když uprchli do městského amfiteatru, který opevnili. Poté **Chrocus** prošel napříč Galii spolu s Vandaly, Suéby a Alany, zničil některá města po jejich obléhání a jiná vyplenil po důmyslném útoku. V Galii již nebylo jediné město či pevnost, které by před nimi byly chráněny. Nicméně, když obléhali Arles, **Chrocus** byl zajat a uvržen do řetězů vojákem jménem Marius. A to vedlo k trestu za všechna zničená města. Jeho nesvatý život byl zakončen smrtí, kterou si zasloužil.“

Fredegarii et aliorum Chronica. Vitae (KRUSCH 1888; anglický překlad: ALEMANY 2000, 124)

Příloha 3: Jméno *Tunni* ve starých skandinávských pramenech

Ynglingatal 27

Ok lofsæll
ór landi fló
Týs áttungr
Tunna ríki,
en flæming
farra trjónu
jötuns eykr
á Agli rauð,

Před mocí **Tunnovou**
Týrův slavený
potomek musil
ze země prchnout;
býk však zuřivý
v Egila hrudi
svou čelní zbraň
krvavě zbarvil

Þjóðolfr enn hvinverski: Ynglingatal (JÓNSSON 1929; podle: WALTER 1961a, 12–13)

Snorri Sturluson, Ynglingasaga. In: **Heimskringla**

30. Fra Agli Tunnudólgi.

Egill hét son Auns hins gamla, er konungr var eptir föður sinn í Svíþjóð; hann var engi hermaðr ok sat at löndum í kyrrsæti. **Tunni** hét þræll hans, er verit hafði með Ána hinum gamla féhirðir hans. En er Áni var andaðr, þá tók **Tunni** of lausafjár ok gróf í jörð niðr. En er Egill var konungr, þá setti hann **Tunna** með þrælum öðrum; hann kunni því stórilla ok hljóp í brott, ok með honum margir þrælar; ok tóku þá upp lausaféit, er **Tunni** hafði fólgt, gaf hann þat mönnum sínum, en þeir tóku hann til höfðingja. Síðan dreif til hans mikit illþýðisfólk; lágu þeir úti á mörkum, stundum hljópu þeir í heruð ok ræntu menn eða

drápu. Egill konungr spurði þetta, ok fór at leita þeirra með liði sínu; en er hann hafði tekit sér náttstað á einni nótt, þá kom þar **Tunni** með liði sínu, ok hljóp á þá úvara ok drap lið mikit af konungi. En er Egill konungr varð varr við úfrið, þá snerist hann til viðtöku ok setti upp merki sitt, en lið flýði mart frá honum. Þeir **Tunni** sóttu at djarfliga, sá þá Egill konungr engan annan sinn kost en flýja. Þeir **Tunni** ráku þá flóttann alt til skógar; síðan fóru þeir aptr í bygðina, herjuðu ok ræntu, ok féngu þá enga mótstöðu. Fé þat alt er Tunni tók í heraðinu, gaf hann liðsmönnum sínum; varð hann af því vinsæll ok fjölmennr. Egill konungr samnaði her, ok fór til orrostu í móti **Tunna**; þeir börðust, ok hafði **Tunni** sigr, en Egill konungr flýði, ok lét lið mikit. Þeir Egill konungr ok **Tunni** áttu 8 orrostur, ok hafði **Tunni** sigr í öllum. Eptir þat flýði Egill konungr landit ok út í Danmörk á Selund til Fróða hins frækna; hann hét Fróða konungi til liðs skatti af Svíum. Þá fékk Fróði honum her ok kappa sína. Fór þá Egill konungr til Svíþjóðar. En er Tunni spyrr þat, fór hann í móti honum með lið sitt. Varð þá orrosta mikil; þar féll Tunni, en Egill konungr tók þá við ríki sínu, en Danir fóru aptr. Egill konungr sendi Fróða konungi góðar gjafir ok stórar á hverjum misserum, en galt engan skatt Dönum, ok hélzt þó vinfengi þeirra Fróða.

„Syn Auna Starého se jmenoval Egil, který se stal králem ve Svíthjódu po otci. Nebyl to žádný válečník, ale seděl klidně na svých statcích. Měl raba, který se jmenoval **Tunni** a který byl předtím správcem jmění Auna Starého. Když pak Aun zemřel, vzal **Tunni** množství zlata a stříbra, které dříve opatroval, a zakopal je. Když se potom stal Egil králem, kázal **Tunnovi** pracovat s ostatními otroky. **Tunnovi** se to nelíbilo, a proto utekl a s ním uprchlo i mnoho, rabů jiných. Vykopali drahocenné věci, které svého času ukryl. **Tunni** je mezi své muže rozdělil, a ti si ho zvolili za svého náčelníka. Pak se k němu přidružilo mnoho zločinců, kteří se potulovali po lesích, ale občas se odvažovali do kraje a zde přepadávali a loupili nebo zabíjeli lidi. Král Egil se o tom dověděl a jal se po nich se svými lidmi pátrat. Jednu noc, když hledal přístřeší, přepadl ho znenadání **Tunni** se svou tlupou a pobil mnoho lidí z královny družiny. Když Egil zpozoroval, co se děje, chtěl se postavit na odpor a dal vztyčit svou korouhev, ale mnoho lidí od něho uteklo. **Tunni** a jeho čeled dotírali zmužile, a král Egil si nevěděl jiné rady než utéci. **Tunni** a jeho tlupa hnali prchající až k lesu; pak se zase vrátili do kraje, plenili a drancovali a nesetkávali se s žádným odporem. Veškero zboží, které **Tunni** v kraji zabral, rozdal mezi své pomocníky. Stal se tak velmi oblíbeným a získal velkou pomoc ze strany lidu. Král Egil shromáždil vojsko a vydal se proti **Tunnovi** do boje. V bitvě dobyl **Tunni** vítězství, ale král Egil uprchl a pozbyl mnoha lidí. Král Egil a **Tunni** svedli spolu osm bitev a **Tunni** v nich ve všech zůstal vítězem. Nato král Egil uprchl ze země a odebral se do Dánska na Selund k Fróðovi Chrabrému. Slíbil mu, že dá-li mu vojsko, učiní mu Svey poplatnými, Fróði mu dal vojsko své i své výborné válečníky. Král Egil se vypravil zpět do Svíthjódu, a když se **Tunni** o tom dověděl, vytrhl proti němu se svou tlupou. Strhla se velká bitva, v níž **Tunni** padl a král Egil se znovu uvázal v majetnictví své říše. Dánové pak se vrátili. Král Egil poslal králi Fróðovi cenné a velké dary, a každý

rok posílal nové, ale neodváděl Dánům žádného poplatku; přesto však přátelství mezi ním a Fródem obstálo.“

Heimskringla eða Sögur Noregs konunga Snorra Sturlusonar (STURLUSON et al. 1869–1872; podle: WALTER 1961a, 13–14)

Historia Norwegiae

Auchun vero genuit Eigil cognomento Vendilcraco quem proprius servus nomine Tonne regno privavit, et cum domino pedisequus VIII civilia bella commisit, in omnibus victoria potitus, in nono tamen devictus occubuit; sed paulo post ipsum regem truculentus taurus confodiens trucidavit.

„Aun se stal otcem Egila, přezdívaného Vendilkraki, jehož připravil o království jeho vlastní otrok, zvaný Tunni. Otrok vyvolal vzpouru proti svému pánu v osmi bitvách a zvítězil ve všech; padl až v deváté, konečně poražen. Ale král sám byl brzy poté nabrán na rohy zuřivým býkem a zemřel.“

A History of Norway (KUNIN 2001; podle: WALTER 1961a, 13)

ZKRATKY

akkad. akkadský, brus. běloruský, bulh. bulharský, csl. církevněslovanský, č. český, dluž. dolnolužický, gót. gótský, hebr. hebrejský, hluž. hornolužický, lat. latinský, lit. litevský, lot. lotyšský, mak. makedonský, plb. polabský, pol. polský, psl. praslovanský, rus. ruský, ř. řecký, sch. srbochorvatský, slk. slovenský, sln. slovinský, st- staro-, stang. staroanglický, stir. staroirský, sthn. starohornoněmecký, stsas. starosaský, stsev. staroseverský, stsl. staroslověnský, stšvéd. starošvédský, ukr. ukrajinský, velš. velšský

LITERATURA

ALEMANY, Agustí. 2000. *Sources on the Alans. A Critical Compilation*. Leiden – Boston – Köln: Brill.

ÁLVAREZ-PEDROSA, Juan Antonio. 2009. Krakow's Foundation Myth: An Indo-European theme through the eyes of medieval erudition. *Journal of Indo-European Studies*. 37(1–2), pp. 164–177.

BER = GEORGIEV, Vladimir I. 1986. *Bălgarski etimologičen rečnik*, 3 (kres'-mìngo'). Sofija: Izdatelstvo na Bălgarskata akademija na naukite.

BIELOWSKI, August, ed. 1872. *Chronica Polonorum Vincentii Cracoviensis episcopi*. Monumenta Poloniae Historica, Tom drugi. Lwów: Akademia Umiejętności.

BLÁHOVÁ, Marie – ZACHOVÁ, Jana, eds. 1987. Příběh Pulkava z Radenína: *Kronika česká*. In: *Kroniky doby Karla IV*. Praha: Svoboda, Praha 1987, s. 272–273.

BRAUNE, Wilhelm. 1886. *Althochdeutsche Grammatik*. Halle: Niemeyer.

BRETHOLZ, Bertold, ed. 1923. *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. Monumenta Germaniae Historica – scriptores Rerum Germanicarum, Nova series: Tomus II. Berlin: Weidmann.

BRÜCKNER, Alexander. 1901. Beiträge zur ältesten Geschichte der Slaven und Litauer, III. *Archiv für slawischen Philologie*. 23, pp. 215–230.

- BUREŠ, Ivan, překlad. 1942. Ovidius: *Kalendář*. Praha: Otto.
- DAŇHELKA, Jiří – HÁDEK, Karel – HAVRÁNEK, Bohuslav – KVÍTKOVÁ, Naděžda, eds. 1988. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila*. Vydání textu a veškerého textového materiálu, 1-2. Praha: Academia.
- DELAMARRE, Xavier. 2007. *Nomina Celtica Antiqua Selecta Inscriptionum*. Paris: Errance.
- DUBRAVIUS, Jan. 1552. *Historiae Regni Boemiae de rebus memoria dignis, in illa gestis, ab initio Boiemorum, qui ex Illyria venientes, eandem Boemiam, in medio propemodum superioris Germaniae sitam, occupauerunt. Libri XXXIII*. Prostantiae (Prostějov): Officina Ioannis Guntheri (Jan Günther).
- DUFF, James, translation. 1927. Silius Italicus: *Punica*. London: Heinemann.
- DŽAKSON, Taťjana N. 2000. *Islandskie korolevske sagi o Vostočnoj Evropě (seredina XI – seredina XIII v.)*. Moskva: Ladomir.
- ELTON, Oliver, translation. 1894. Saxo Grammaticus: *The First Nine Books of The Danish History*. London: Nutt.
- EMLER, Josef – GEBAUER, Jan, eds. 1893. *Przibikonis de Radenin dicti Pulkavae chronikon Bohemiae (AD 1374)*. Praha: Nadání Františka Palackého.
- ERBEN, Karel Jaromír. 1857. O dvojici a o trojici v bájesloví slovanském II. *Časopis Musea království Českého*. 3, s. 390–415.
- ESSJ = TRUBAČEV, Oleg N. et al. 1974n. *Étimologičeskij slovař slavyanskix jazykov*. Moskva: Nauka.
- FLAJŠHANS, Václav. 1926. Naše nejstarší jména osobní. *Naše řeč*. 10(9), s. 257–266.
- FRAZER, Sir James George, ed. 1933. P. Ovidius Naso: *Fasti*. London: Heinemann – Cambridge, MA: Harvard University Press.
- FRISK, Hjalmar. 1991. *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Band II. Heidelberg: Winter.
- GOODWIN, William W., ed. 1874. Pseudo-Plutarch: *De fluviis*. In: *Plutarch's Morals*. Boston: Little, Brown, & Company – Cambridge: Wilson & son.
- GREENOUGH, J. B., ed. 1900. Vergil: *Bucolics, Aeneid, and Georgics*. Boston: Ginn & Co.
- HAMILTON, H. C. – FALCONER, W., translation. 1903. *The Geography of Strabo*. London: George Bell & Sons.
- HARTMANN, Antonín – MERTLÍK, Rudolf – BAHNÍK, Václav – STIEBITZ, Ferdinand – SVOBODOVÁ, Edita, překlad. 1967. Plutarchos: *Životopisy slavných Řeků a Římanů I–II*. Praha: Odeon.
- HOLDER, Alfred, ed. 1886. Saxo Grammaticus: *Gesta Danorum*. Strassburg: Trübner.
- HOLTHAUSEN, Ferdinand. 1954. *Althochdeutsches Grammatik*. Köln – Graz: Böhlau.
- HRABOVÁ, Libuše. 2006. *Stopy zapomenutého lidu. Obraz dějin Polabských Slovanů v historiografii*. České Budějovice: Veduta.
- HRABOVÁ, Libuše, překlad. 2009. Adam Brémský: *Činy biskupů hamburského kostela. Velká kronika evropského Severu*. Praha: Argo.
- HRDINA, Karel – BLÁHOVÁ, Marie – MORAVOVÁ, Magdalena, překlad. 2011. Kosmas: *Kronika Čechů*. Praha: Argo.
- CHARVÁT, Petr. 2022. *Příběhy dávného času. Staré pověsti české dnes*. Praha: Vyšehrad.
- IZDNÝ, Jakub – SPURNÁ, Kateřina, překlad. 2016. Widukind z Corvey: *Dějiny Sasů*. Praha: Argo.
- JAGIĆ, Vatroslav. 1877. Ueber Krak und Vanda, nach K. Römer. *Archiv für slavische Philologie*. 2, pp. 609–613.
- JÓNSSON, Finnur, ed. 1929. Þjóðolfr enn hvínverski: *Ynglingatal*. In: *Udvalg af norske og islandske skjaldekvad*. København: Gads Forlag.

- JUNGMANN, Josef. 1836. *Slovník česko-německý*, Díl II., K-O. Praha: Knížecí arcibiskupská knihtiskárna.
- KARBUSICKÝ, Vladimír. 1967. *Nejstarší pověsti české*. Praha: Mladá fronta.
- KINCL, Jaromír, překlad. 1986. *Řehoř z Tours: O boji králů a údělu spravedlivých*. Praha: Odeon.
- KÖBLER, Gerhard. 2014. *Altsächsisches Wörterbuch*. <<http://www.koeblergerhard.de/asw-bhinw.html>>
- KRÁLÍK, Oldřich. 1966. Co se zachovalo z hrdinské epiky přemyslovských Čech? *Česká literatura*. 14(3), s. 233-244.
- KRAMÁŘ, Karel. 1915. Příchod Germánů i Baltoslovanů z kolébky altajské do Evropy. In: 43. *Výroční zpráva c.k. českého gymnasia v Č. Budějovicích za školní rok 1915*. České Budějovice: Nákladem vlastním, s. 3-15.
- KRAMÁŘ, Karel. 1916. *Die Ankunft der Germanen, Litauer und Slaven aus der Urheimat am Altai*. Budweis: Stieglmeier.
- KRČMOVÁ, Marie - VRBOVÁ, Hana, překlad. 1977. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha: Svoboda.
- KRUSCH, Bruno, ed. 1888. *Fredegarii et aliorum Chronica. Vitae*. In: *Monumenta Germaniae Historica - Scriptorum rerum Merovingicarum*, vol. II. Hannover: Hahn.
- KRZYSZTOFORSKA-DOSCHEK, Jolanta. 2007. Źródła mitów i legend polskich. O Krakcu - władcy Lechitów, o Smoku i Wawelu. *Wiener slavistisches Jahrbuch*. 51, pp. 165-177.
- KUNIN, Devra, translation. 2001. *A History of Norway*. Viking Society for Northern Research.
- KUCHARSKÝ, Pavel - VRÁNEK, Čestmír, překlad. 1971n. *Livius: Dějiny*. Praha: Svoboda.
- KÜRBIŠ, Brygida, translation. 1999. *(Mistrz) Wincenty (tzw. Kadłubek): Kronika polska*. Wrocław - Warszawa - Kraków: Ossolineum.
- LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, překlad. 1978. *Kristiánova legenda. Život a umučení Svatého Václava a jeho báby Svaté Ludmily*. Praha: Vyšehrad.
- MAGNUS, Hugo, ed. 1892. *Ovidius: Metamorphoses*. Gotha: Perthes.
- MARQUARDT, J. 1903. *Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge - Ethnologische und historisch-topographische Studien zur Geschichte des 9. und 10. Jahrhunderts (ca. 840-940)*. Leipzig: Dietrich.
- MEINEKE, A., ed. 1877. *Strabo: Geographica*. Leipzig: Teubner.
- MELNIKOVA, Elena A. 1977. *Skandinavskie runičeskie nadpisi. Teksty, perevod, kommentarij*. Moskva: Nauka.
- MMFH I = BARTOŇKOVÁ, Dagmar - HAVLÍK, Lubomír - MASAŘÍK, Zdeněk - VEČERKA, Radoslav, eds. 2008. *Magnae Moraviae Fontes Historici - Prameny I: Annales et Chronicae*. Brno: Masarykova univerzita.
- MMFH III = BARTOŇKOVÁ, Dagmar - VEČERKA, Radoslav, eds. 2011. *Magnae Moraviae Fontes Historici, III: Diplomata, epistolae, textus historici varii*. Praha: Koniasch Latin Press.
- NEDOMA, Robert. 2001. *Kleine Grammatik des Altisländischen*. Heidelberg: Winter.
- NEŠKUDLA, Bořek - ŽYTEK, Jakub, překlad. 2008. *Dětmár z Merseburku: Kronika*. Praha: Argo.
- NIEDERLE, Lubor. 1953. *Rukověť slovanských starožitností*, k vydání připravil Jan Eisner. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- POLÁK, Václav. 1940. *Celtica I. (Krok - Krak)*. *Časopis pro moderní filologii*. 26, s. 341-346.
- PTISCUS, Samuel, ed. 1579. *De vita et moribus imperatorum romanorum excerpta ex libris sexti Aurelii Victoris. Trajecti ad Rhenum: Ex officina Guilielmi vande Water*.

- SAVAGNER, A., ed. 1846. *Sextus Pompeius Festus: De la Signification des mots*. Paris.
- SEP = LEHR-SPLAWIŃSKI, Tadeusz (Zeszyt 1) – POLAŃSKI, Kazimierz (Zeszyty 1–6). 1962–1994. *Słownik etymologiczny języka Drzewian połabskich*. Wrocław – Warszawa – Kraków (– Gdańsk): Ossolineum (Zeszyty 1–4; 1962–1976) – Warszawa: Wydawnictwo Energeia (Zeszyty 5–6; 1993–1994).
- SCHUSTER-ŠEWIC, Heinz. 1981–1984. *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache*, Band 2: kisončk – pļomjo. Bautzen: Domowina.
- SNOJ, Marko. 2016. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- SOMMERSBERG, Friedrich Wilhelm von. 1730. *Silesiacarum rerum scriptores aliquot adhuc inediti quibus historia ab origine gentis ad obitum usque D. Imperatoris Rudolphi II ... recensentur ... ex monumentis fide dignissimis confecit tomum hunc II*. Lipsiae: Sumtibus Michaelis Huberti Biblioplae Wratislaviensis.
- SOWA, Wojciech. 2012. Krak – „zabójca Smoka”? In: URBAN, Jacek – WITKO, Andrzej, eds. *Limen expectationes. Księga ku czci Zdzisława Klisia*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe, s. 339–345.
- STIEBITZ, Ferdinand, překlad. 1942. *Ovidius: Proměny*. Praha: Laichter.
- STURLUSON, Snorri – LINDER, N. – HAGGSON, H. A., eds. 1869–1872. *Heimskringla eða Sögur Noregs konunga Snorra Sturlusonar*. Uppsala: Schultz.
- SUMMERS, Walter C. – POSTGATE, John P., eds. 1905. *Silius Italicus: Punica*. In: *Corpus Poetarum Latinorum*, Vol 2. London: Bell & sons.
- SUPRUN, Adam E. 1987. *Polabskij jazyk*. Minsk: Izdatel'stvo 'Univerzitetskoe'.
- THEWREWK DE PONOR, Æmilius, ed. 1889. *Sextus Pompeius Festus: De verborum significatu quae supersunt cum Pauli Epitome*, Pars I. Budapest: Academia litterarum hungaricae.
- TŘEŠTÍK, Dušan. 1968. *Kosmova kronika. Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia.
- TUREK, Rudolf. 1982. *Čechy v raném středověku.*, Praha: Vyšehrad.
- UNTERMANN, Jürgen. 2000. *Wörterbuch des Oskisch-Umbrischen*. Heidelberg: Winter.
- VAŇORNÝ, Otmar, překlad. 1970. *Publius Vergilius Maro: Aeneis*. Praha: Svoboda.
- VASMER, Max. 1950–1956. *Russisches etymologisches Wörterbuch*, I–III. Heidelberg: Winter.
- VONDOVÁ, Marcela – KLAIN, Václav – BLAŽEK, Václav. 2002. Existují illyrské stopy v toponymii Čech? *Linguistica Brunensia. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A* 50, s. 47–60.
- VRIES, Jan de. 1977. *Altnordisches etymologisches Wörterbuch*. Leiden: Brill.
- WALDE, A. – HOFMANN, J. B. 1938–1954. *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, I–II. Heidelberg: Winter.
- WALTER, Emil. 1961a. Ke jménům Tunna a Gommon v českých legendách a kronikách. *Křesťanská Akademie (Řím)*. 7, s. 2–43.
- WALTER, Emil. 1961b. Ještě ke jménům Tunna a Gommon v českých legendách a kronikách. *Scando-Slavica*. 7, s. 133–157.
- WEISSENBORN, W. – MÜLLER, H. J., eds. 1898. *Titus Livius: Ab urbe condita*. Leipzig: Teubner.
- WALTER, Emil. 1962. Byli Tunna a Gommon z rodu Buziců? *Scando-Slavica*. 8, s. 101–114.
- ZDICHYNEC, Jan, překlad. 2012. *Helmold z Bosau: Kronika Slovanů*. Praha: Argo.

PODĚKOVÁNÍ

Autor by rád na tomto místě vyjádřil svůj vděk prof. Martině Šmejkalové za cenné doplňující bibliografické informace. Velký dík patří též dr. Petru Nejedlému za stimulující komentář a dvěma anonymním recenzentům za pečlivé pročtení textu a užitečná doporučení. Článek je věnován památce Dušana Třeštíka, v jehož díle a ještě více v komunikaci s ním autor nachází stálou inspiraci. Příspěvek byl poprvé představen na mezioborovém kolokviu *Historický text a jeho interpretace* (12.–14. 10. 2022, Kozojedy). Účast na konferenci byla podpořena Specifickým výzkumným fondem č. 2817.

Václav Blažek

Department of Linguistics and Baltic Languages

Masaryk University in Brno

A. Nováka 1, 602 00 Brno

Czech Republic

blazek@phil.muni.cz

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

